

פרק ב'

הפעילות המצרפית: התוצר והתעסוקה

- התוצר גדל בשנת 2021 בקצב מהיר של 8.2%, תוצאת צמיחה מהירה של הצריכה הפרטית והיצוא. זאת על רקע מבצע החיסונים, מדיניות הממשלה לקיים פעילות כלכלית עם מגבלות מעטות יחסית, המדיניות המוניטרית המרחיבה והתאמות בקרב עסקים לעבודה בזמן מגפה.
- בממוצע שנתי היה התוצר נמוך ב-2.0%–2.5% מהתוצר הפוטנציאלי; בסוף השנה התוצר היה גבוה מעט מהפוטנציאל.
- מספר המועסקים במשק עלה מסוף הסגר השלישי בפברואר עד סוף השנה בכ-400 אלף. שיעור התעסוקה המותאם (להגדרות בתקופת הקורונה) עלה בתקופה זו – מ-55% במרץ 2021 ל-60.1% בדצמבר 2021 – והיה נמוך בנקודת אחוז בלבד ממגמתו לפני המשבר.
- הפגיעה בתוצר ובצריכה הפרטית בישראל בשנים 2020–2021 הייתה נמוכה מאשר במרבית מדינות ה-OECD.
- הצריכה הפרטית גדלה ב-2021 ב-11.7%, אולם הואיל והיא ירדה בשיעור חד ב-2020, רמתה ב-2021 הייתה גבוהה רק במעט מאשר ב-2019, טרם המשבר. הגידול המתון שיקף בעיקר ירידה בצריכת שירותי תחבורה, אירוח ואוכל ואמנות ובידור.
- יצוא מגזר ההיי-טק המשיך לגדול ב-2021 בקצב מהיר. חלקו בתוצר גדל מ-10.5% ב-2019 ל-12% ב-2021.
- השפעת העלייה העולמית של מחירי ההובלה הימית על הפעילות המקרו-כלכלית המצרפית הייתה קטנה; מבחינת ההכנסה המשקית נראה שההשפעה אף הייתה חיובית, משום שישראל היא יצואנית משמעותית של שירותי הובלה ימית.
- השנה עלה מעט העודף בחשבון השוטף של מאזן התשלומים כתוצאה מהגידול ביצוא שירותי ההיי-טק ובייצוא חברות ההזנק. עלייה זו מותנה על ידי העלייה של מחירי הנפט, ההיפוך במאזן התיירות נטו והתחדשות העלייה של יבוא כלי רכב.
- מדדים לבחינת השכר הממוצע בניכוי הרכב התעסוקה מראים כי הוא עלה ב-2020–2021 בדומה למגמתו לפני המשבר וכי אין סימנים ללחצי שכר.

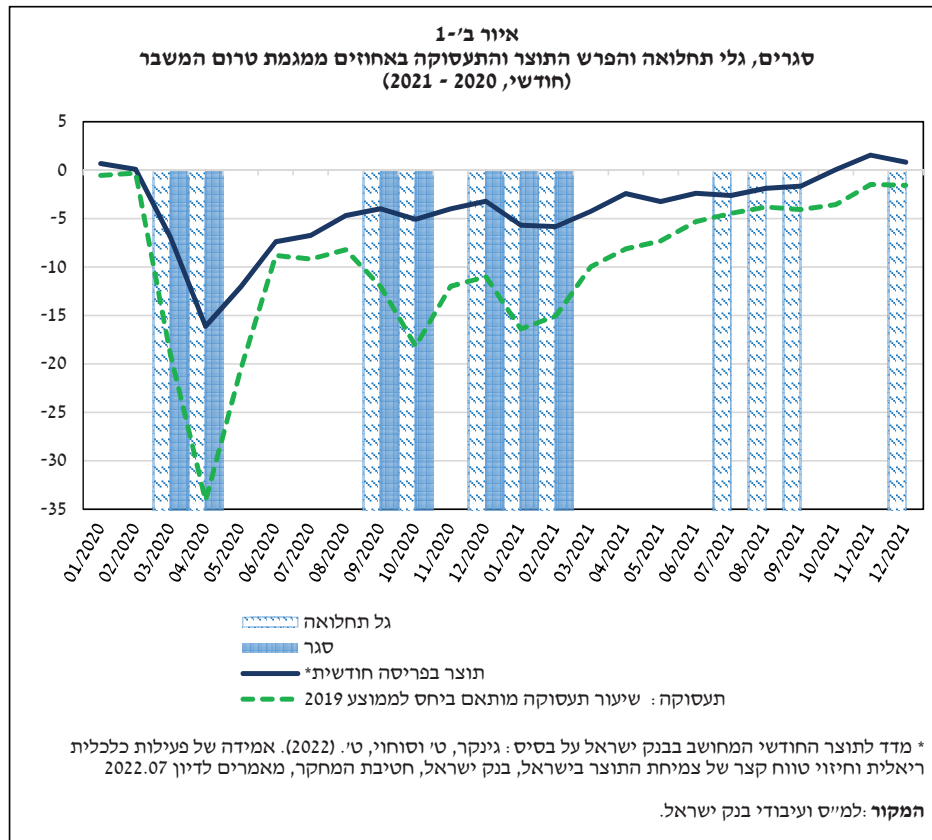
1. ההתפתחויות העיקריות

ב-2021 התאוששה ישראל ממרבית פגיעתו של משבר הקורונה, והפעילות הכלכלית גדלה בקצב מהיר. לאחר סיום הסגר השלישי, בפברואר, ועם הגידול של שיעור המחסונים באוכלוסייה, הופעלה "שגרת קורונה", שבה, למרות הנגיף, המשק פעל ללא סגרים ועם מגבלות מעטות יחסית, שהשפיעו רק מעט על הפעילות הכלכלית. הצמיחה והתעסוקה התאוששו בקצב מהיר עד תחילת הגל הרביעי ביולי 2021, שמרו על יציבות יחסית במהלכו וחזרו לעלות אחריו (איור ב'-1). במהלך הגל הרביעי הוחזרו חלק מהמגבלות, ובראשן החלת דרישות "התו הירוק", אבל לא הוטלו סגרים. לצד זאת אישרה הממשלה מתן חיסון שלישי, הרחיבה את אפשרויות החיסון לילדים, ונכנסו למשק בדיקות קורונה מהירות. בזכות אלה השפעת הגל הרביעי של הקורונה על הפעילות הייתה קטנה. באוקטובר 2021, בסוף הגל הרביעי, עלתה הפעילות מדרגה נוספת, כך שהמשק הגיע בסוף השנה לשיא התוצר והתעסוקה מאז פרוץ משבר הקורונה במרץ 2020.

ב-2021 התוצר המקומי הגולמי גדל ב-8.2%, כתוצאה מגידול הצריכה הפרטית והמשך הגידול הרב של היצוא ובמיוחד של יצוא השירותים. לאחר צמיחה חזקה זו שיעור הממוצע של הצמיחה השנתית בשנים 2020–2021 היה 2.9% (5.9% בשנת יחד). רמת התוצר בממוצע שנת 2021 הייתה נמוכה ב-2.3% מהתוצר הפוטנציאלי (כפי שחושב על בסיס מגמת הצמיחה בשנים 2014–2019); זאת בעיקר משום שהצריכה הפרטית של שירותים לא חזרה לרמתה הנורמלית ומשום שלאורך כל השנה כניסת התיירים לישראל הייתה נמוכה מאוד. לעומת אלה, יצוא הסחורות והשירותים (פרט לתיירות), פעילות שכמעט אינה תלויה במגבלות קורונה, יצרה במשק ביקושים, שאף חצו

ב-2021 התאוששה ישראל ממרבית פגיעתו של משבר הקורונה, והפעילות הכלכלית גדלה בקצב מהיר.

התוצר המקומי הגולמי גדל ב-2021 ב-8.2%, ורמתו הממוצעת הייתה נמוכה ב-2.3% מזו שהייתה צפויה על פי המגמה.

את המגמה ששררה לפני המשבר. ברביע האחרון של השנה רמת התוצר כבר הייתה כאחוז אחד מעל לתוצר הפוטנציאלי.

תחום התיירות נפגע ביותר ממשבר הקורונה. התיירות היוצאת החלה להתאושש, אך התיירות הנכנסת המשיכה לרדת.

הענפים שנפגעו ביותר במשבר הקורונה הם התיירות ושירותי התחבורה הקשורים אליה, בפרט ענף התעופה. גם לאחר ביטול מרבית המגבלות נותרו בישראל ובמדינות רבות אחרות מגבלות על כניסת טיסות בכלל וכניסות תיירים בפרט, ואלה הוקשחו במידה רבה בכל גל תחלואה ב-2021. לכן מספר כניסות התיירים לישראל ב-2021 היה רק 9% ממספרן ב-2019, ויצוא שירותי התיירות היה רק 16% מרמתו ב-2019. התיירות היוצאת נפגעה גם היא קשות, והדבר השפיע במידה רבה על הצריכה הפרטית. הצריכה של ישראלים בחו"ל (ואיתה יבוא שירותי התיירות) ירדה מאוד, וכך גם צריכת שירותי טיסות הנוסעים לחו"ל (שהיא חלק מצריכת שירותי התחבורה). יציאות הישראלים לחו"ל התחדשו חלקית ב-2021, אך מספר הטסים לחו"ל היה עדיין רק 32% ממספרם ב-2019. אמנם הירידה בתיירות היוצאת פוגעת ישירות בעיקר ביבוא ולא בתוצר, אך יש לה מספר השפעות על התוצר והתעסוקה. מחד גיסא, היא פוגעת בתוצר של ישראלים נותני שירותים לתיירות היוצאת – כגון סוכני נסיעות וחברות טיסה ישראליות. מאידך, היא מפצה חלקית את ענפי האירוח על העדר התיירות הנכנסת, כי חלק מהישראלים החליפו חופשה בחו"ל בנופש מקומי. המשך העלייה התלולה של יצוא השירותים הישראלי, ובמיוחד של יצוא שירותי ההיי-טק, תרם רבות לגידול הפעילות הכלכלית. יצוא ההיי-טק המשיך לצמוח בזמן משבר הקורונה, בין השאר משום שהמגבלות אשר נבעו מהמשבר פגעו מעט יחסית הן בייצור של שירותי ההיי-טק והן בצריכתם, וככל הנראה אף הגבירו את הביקוש לשירותים אלו. פתיחת המשק הביאה לעלייה גדולה ביבוא הסחורות, שהביקוש להן לא נפגע משמעותית מהקורונה, וכן לעלייה ביבוא השירותים, חלק ניכר ממנה ביבוא של שירותי ההובלה הימית.

יצוא שירותי ההיי-טק המשיך לצמוח בזמן משבר הקורונה ותרם רבות לגידול הפעילות.

ההשפעה המקרו-כלכלית של עליית מחירי ההובלה הימית הייתה קטנה וככל הנראה אף חיובית.

חשיבות הסחר העולמי לישראל, כמדינה קטנה ופתוחה, העלתה חששות שהעלייה העולמית החדה של מחירי ההובלה הימית, שהחלה לקראת סוף 2020, תפגע בהתאוששות הכלכלית ב-2021. לעת עתה נראה שחששות אלו התבדו, וההשפעה המקרו-כלכלית נטו על כלכלת ישראל הייתה קטנה, וככל הנראה אף העלתה את ההכנסה הלאומית במידת מה. זאת הודות לשיעור הגבוה של השירותים ביצוא הישראלי (שמטבעם אינם דורשים הובלה), ומשום שלצד שירותי ההובלה הבין-לאומיים שישראל צורכת ישנן ספקיות שירותי הובלה ישראליות, שהכנסותיהן גדלו ב-2020–2021, עם עליית מחירי ההובלה. ואולם חשוב לציין שלצד אותן חברות מרוויחות, עליית מחירי ההובלה פוגעת ברווחיות של יבואני הסחורות ויצואני הסחורות, ויכולה לחלחל לעליית מחיריהם של מוצרי צריכה והשקעה סופיים.

עם סיום הסגר השלישי והסרת מרבית מגבלות הקורונה התאוששה התעסוקה במהירות והתקרבה מאוד לרמתה לפני הקורונה. שיעור התעסוקה המותאם¹, שהיה 55% מיד לאחר הסגר השלישי במרץ 2021, הגיע בדצמבר 2021 ל-60.1%, גידול של 400 אלף עובדים ופער של נקודת אחוז בלבד משיעור התעסוקה המותאם ב-2019. גידול התעסוקה לווה בגידול מהיר בשיעורן ובמספרן של המשרות הפנויות. הם הגיעו באמצע השנה, בענפים רבים, לרמות גבוהות משמעותית מאלו ששררו לפני משבר הקורונה, ונותרו גבוהים מאוד עד סוף השנה. אף על פי כן מדד השכר הממוצע למשרת שכיר, שעלה מאוד ב-2020, עלה ב-2021 רק ב-2.1%. זאת מסיבה טכנית: חלק גדול מהעובדים שהוצאו מתעסוקה ב-2020 (בעיקר בהסדר חל"ת) היו מענפים המאופיינים בשכר

¹ שיעור התעסוקה המותאם מתייחס למועסקים בגילי העבודה בניכוי המועסקים שנעדרו זמנית ממקום עבודתם בשל סיבות הקשורות בקורונה – ובראשן יציאה לחל"ת. שיעור התעסוקה הרגיל (שאינו מותאם) מתייחס אל נעדרים אלו כאל מועסקים. זוהי פרקטיקה הגיונית בזמנים רגילים, שבהם הנעדרים מבטאים בעיקר מועסקים שנעדרו מרצונם ממקום העבודה (למשל לחופשת לידה או חופשה פרטית) וצפויים לחזור בתום התקופה ללא תלות במצב המשק. אך בתקופת הקורונה רוב הנעדרים האלו (עובדים בחל"ת) הוצאו מתעסוקה שלא מרצונם בשל אי-נחיצות, שמסכה אינו תלוי במועסק או במועסק.

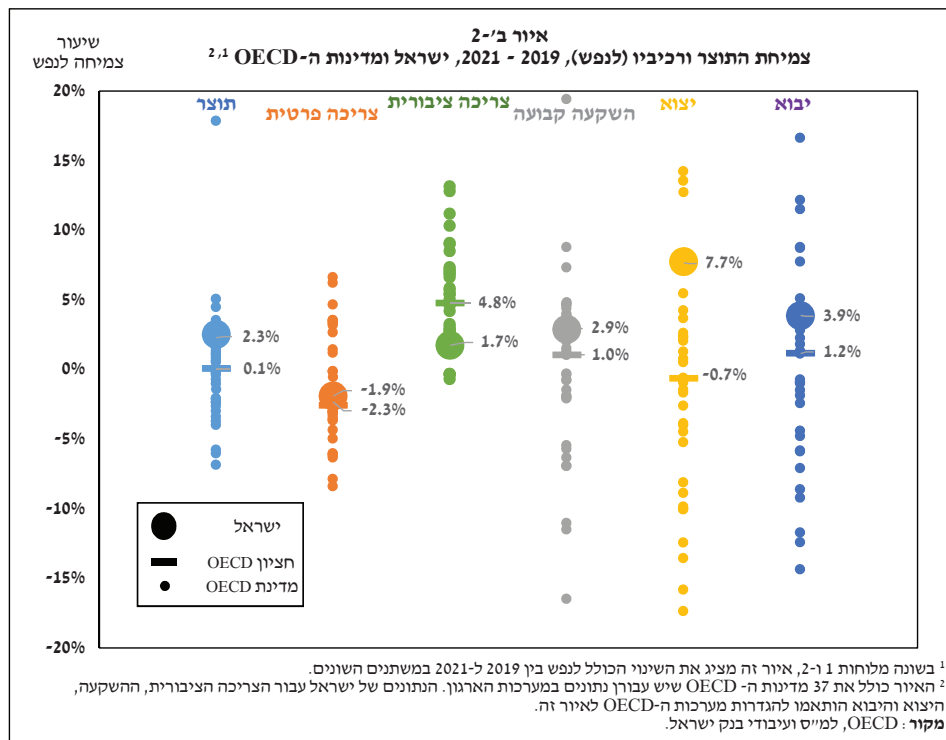
נמוך יחסית. על פי מדד שבנינו לשכר הממוצע בניכוי הרכב המועסקים (תיבה ב'-2 בהמשך הפרק) השכר הממוצע למשרת שכיר עלה ב-2020–2021 בשיעור שנתי ממוצע של 4.4%. שיעור זה דומה למגמה בשנים האחרונות ולא נראים סימנים של לחצים מתמשכים לעליית השכר.

מדיניות הממשלה ב-2021 נחלקת לשני חלקים. במחצית הראשונה של השנה הממשלה המשיכה את התוכניות להתמודדות עם הקורונה, שנוצרו ב-2020, בנתה מערך חיסונים ועודדה התחסנות. היא גם המשיכה לתמוך בנפגעים באמצעות "קופסאות הקורונה" החוץ-תקציביות שנקבעו. ביוני החליטה הממשלה לא להאריך את מרבית תוכניות הסיוע לעובדים ולמעסיקים במסגרת "רשת הביטחון" שנפרסה החל מאמצע 2020. (יוצאים מן הכלל היו הסדרים מקלים בתנאים לקבלת דמי אבטלה, לרבות על חל"ת, לבני +45, אשר הוארכו עד ספטמבר). מעבר לכך התמקדה הממשלה בקידום התחסנות האוכלוסייה ובהרחבת השימוש בבדיקות קורונה, תוך הימנעות מהטלת מגבלות חמורות על הפעילות הכלכלית, גם בתקופות הגלים הרביעי והחמישי. בתחילת נובמבר הממשלה החדשה, שקמה ביוני, הביאה לאישור הכנסת את תקציב המדינה לשנים 2021–2022, דבר שתורם לגידול הצריכה הציבורית בסוף השנה.

הסתכלות בפרספקטיבה בין-לאומית מלמדת שכלכלת ישראל צלחה את משבר הקורונה בהצלחה רבה ביחס למדינות ה-OECD האחרות (איור ב'-2). הפגיעה בישראל ב-2020 הייתה קטנה מהממוצע ב-OECD מבחינת התוצר, התוצר לנפש והסחר (היצוא), אך הצריכה הפרטית בה ירדה הרבה יותר מאשר במרבית המדינות האחרות בארגון (לוח ב'-1). ב-2021 המשק הישראלי באופן נרחב יותר מאשר מרבית המשקים המפותחים. הצריכה הפרטית עלתה ב-2021 ב-11.7% והעבירה את ישראל אל מעל לחציון (והממוצע) של מדינות הארגון לפי מדד זה (לוח ב'-3). בזכות הצמיחה החזקה, שנתמכה במידה רבה ביצוא הגבוה, ישראל נמנית עם מדינות ה-OECD שמשקיהן נפגעו מהמשבר במידה הפחותה ביותר.

במחצית השנייה של השנה קידמה הממשלה את התחסנות האוכלוסייה, הרחיבה את השימוש בבדיקות קורונה ונמנעה מהטלת מגבלות חמורות על הפעילות הכלכלית.

כלכלת ישראל צלחה את משבר הקורונה בהצלחה רבה ביחס למדינות ה-OECD האחרות.

לוח ב'-1 - מדדים נבחרים לפעילות המשק, 1995 עד 2021

(שיעורי השינוי השנתיים באחוזים)

ש"ש שנתי ממוצע בין 2019 ל-2021	2021	2020	2019	2018	2017	1995 עד 2016	
2.9	8.2	-2.2	3.8	4.0	4.4	3.9	התוצר המקומי הגולמי
0.9	5.2	-4.5	1.7	2.3	2.6	2.2	התוצר במדינות ה-OECD ¹
1.1	6.4	-3.9	1.8	2.0	2.4	1.8	התוצר לנפש
0.1	5.1	-4.8	1.7	2.4	2.6	1.5	התוצר לנפש במדינות ה-OECD ¹
-1.0	8.9	-10.8	1.9	1.6	1.6		הצריכה הפרטית לנפש
-1.6	5.2	-6.4	1.4	2.1	2.3		הצריכה הפרטית לנפש במדינות ה-OECD ¹
5.8	10.8	1.1	5.4	4.8	7.4	6.2	היצוא ללא יהלומים והזנק
2.5	9.5	-4.0	3.7	4.3	4.3	3.6	השימושים המקומיים
	5.0	4.4	3.8	4.0	4.2	7.5	שיעור האבטלה (גילי +15, רמה)
4.0	0.5	7.5	2.0	2.7	2.8	1.0	השכר הריאלי למשרת שכיר
							מדד השכר הממוצע למשרת שכיר מנוכה הרכב
4.4	6.3	2.6					מועסקים ⁴
	4.7	5.5	3.6	2.9	3.6	1.0	העודף בחשבון השוטף (באחוזי תוצר)
-3.5	-3.8	-3.1	-2.5	2.1	-4.4	-0.1 ²	שער החליפין הריאלי האפקטיבי ³

¹ הנתונים ל-2021 מבוססים על אומדן.² הנתון מתייחס לשנים 1999-2016.³ עלייה פירושה פחות.⁴ להסבר מפורט ראו תיבה ב'-2 בפרק זה.**המקור:** הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, ה-OECD, קרן המטבע הבין-לאומית ועיבודי בנק ישראל.לוח ב'-2 - ההתפתחויות הכלכליות בעולם, 1995 עד 2021¹

(שיעורי השינוי השנתיים באחוזים)

2021 ²	2020	2019	2018	2017	2016	2015	1995 עד 2014	
								המדינות המפותחות
5.0	-4.5	1.7	2.3	2.5	1.8	2.3	2.4	התוצר המקומי הגולמי
8.3	-9.0	1.6	3.7	4.8	2.3	4.2	5.6	הסחר ³
								אר"ב
5.6	-3.4	2.3	2.9	2.3	1.7	2.7	2.8	התוצר המקומי הגולמי
								גוש האירו
5.2	-6.4	1.9	2.3	3.0	2.1	2.5	1.6	התוצר המקומי הגולמי
								המדינות המתפתחות
6.5	-2.0	3.7	4.6	4.8	4.5	4.3	6.1	התוצר המקומי הגולמי
11.1	-6.7	-0.3	4.4	7.0	2.2	0.7	8.4	הסחר ²
9.3	-8.2	0.9	3.9	5.6	2.2	2.9	6.4	הסחר העולמי

¹ הממוצעים של המצרפים השונים הם ממוצעים משוקללים. הנתונים ל-2021 מבוססים על אומדן.² הנתונים ל-2021 מבוססים על אומדן.³ ממוצע פשוט של שיעור השינוי ביצוא וביבוא של סחורות ושירותים.**המקור:** OECD, קרן המטבע הבין-לאומית ועיבודי בנק ישראל.

2. הפעילות המצרפית

לוח ב' 3 - התפתחות המקורות והשימושים, 2014 עד 2021
(שיעורי השינוי השנתיים באחוזים)

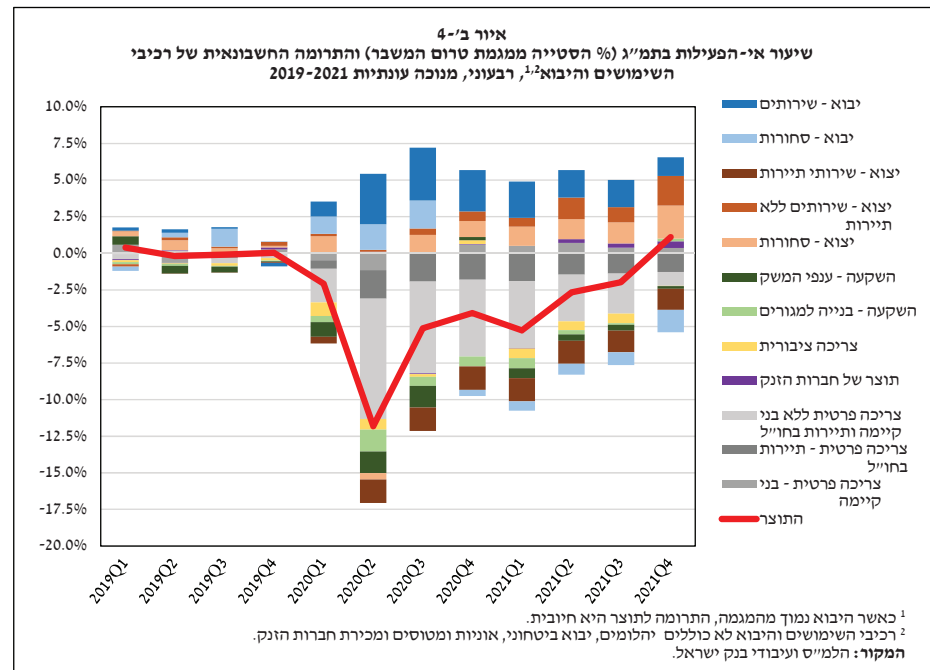
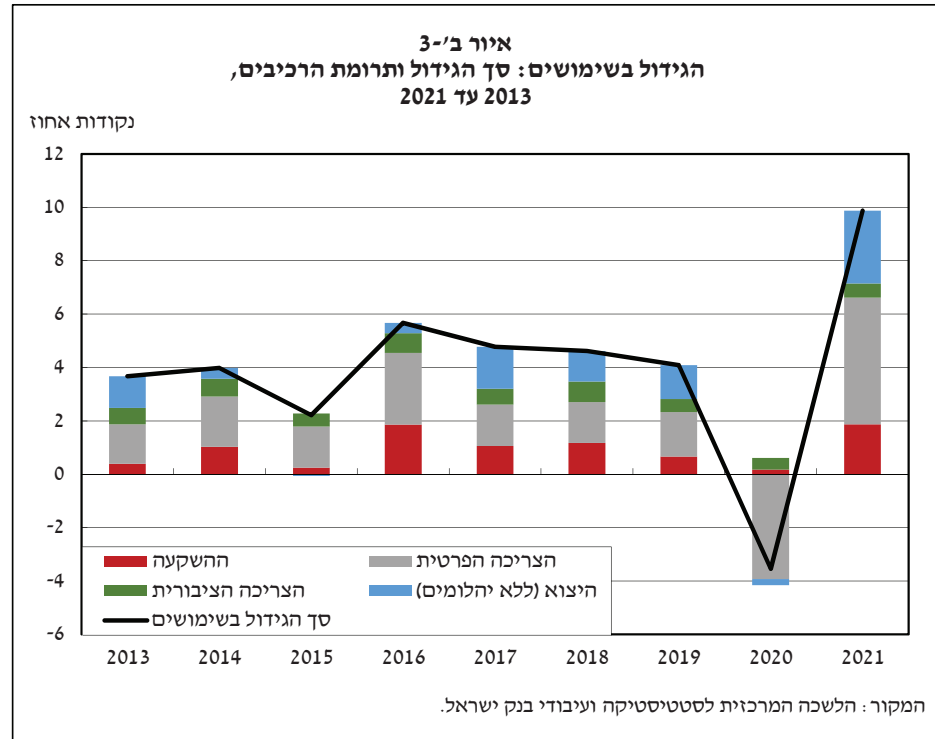
שינוי שנתי ממוצע בין 2019 ל-2021	2021	2020	2019	2018	2017	2014 עד 2019	
2.9	8.2	-2.2	3.8	4.0	4.4	3.8	התוצר המקומי הגולמי
4.8	18.4	-7.3	2.9	5.5	6.3	5.0	היבוא ללא אוניות ומטוסים ויהלומים וללא היבוא הביטחוני
2.5	9.5	-4.0	3.7	4.3	4.3	4.4	השימושים המקומיים
0.8	11.7	-9.2	3.9	3.5	3.6	4.1	מזה: הצריכה הפרטית
4.1	11.4	-2.7	3.4	5.9	4.1	4.6	ההשקעה בנכסים קבועים (ללא אוניות ומטוסים)
	0.0	0.1	-0.1	0.2	0.4	0.2	ההשקעה במלאי ללא יהלומים והזנק (אחוזי תוצר)
22.0	32.5	12.3	29.6	10.6	-2.3	17.6	התוצר של חברות ההזנק
3.0	3.3	2.7	2.6	4.7	4.2	3.8	הצריכה הציבורית ללא היבוא הביטחוני
5.8	10.8	1.1	5.4	4.8	7.4	3.5	היצוא ללא יהלומים והזנק

המקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה ועיבודי בנק ישראל.

א. הרכב השימושים

ההתאוששות ממשבר הקורונה בשנת 2021 באה לידי ביטוי בקצב הגידול המהיר של השימושים המקומיים – 9.5% (לוח ב' 3). גידול נאה זה הקיף את כל השימושים העיקריים, ובראשם הצריכה הפרטית וההשקעה, ואליהם הצטרף גם היצוא (איור ב' 3). הצריכה הציבורית גדלה בקצב מתון, אך זאת אחרי שגדלה במתינות גם ב-2020, ולא ירדה כמו השימושים האחרים. השוואת השימושים ב-2021 למצב טרם המשבר מעלה כי למרות תהליך ההתאוששות, הצמיחה השנתית הממוצעת של השימושים בשנים 2020–2021 הייתה נמוכה מאשר בשנים הקודמות, וזאת בגלל העלייה הממוצעת הזעומה של הצריכה הפרטית בתקופה זו. לעומת זאת עלו הצריכה הציבורית, ההשקעה והיבוא בשיעור נמוך רק מעט ממגמתם לפני המשבר. קצב גידולו של היצוא היה הגבוה ביותר מבין השימושים, גבוה אף ממגמתו, וזאת בעיקר בזכות יצוא ההיי-טק. איור ב' 4 מראה את התרומה של כל גורם להתפתחות הסטייה של התוצר ממגמת טרם המשבר: הירידות ביצוא התיירות, בצריכה הפרטית המקומית של שירותים, בצריכה של ישראלים בחו"ל וברכישת כרטיסי טיסה על ידי ישראלים (הנרשמת בצריכה ללא בני-קיימא) היו אפיקי הפגיעה המרכזיים בצמיחה; אולם חלק מירידת הביקושים, ובפרט הירידה בתיירות היוצאת, נספגה על ידי היבוא, כך שירידתו צמצמה את הפגיעה בצמיחת התוצר במהלך כל המשבר. גם גידולו של היצוא, הן של סחורות והן של שירותים, תרם לצמיחת המשק במהלך המשבר.

השימושים גדלו השנה בקצב מהיר, ובראשם הצריכה הפרטית והיצוא, במיוחד יצוא שירותי ההיי-טק.

(1) הצריכה הפרטית

הצריכה הפרטית גדלה השנה ב-11.7% ועברה את רמתה בשנת 2019. בכך הייתה רמתה ב-2021 נמוכה בכ-6.5% מהמגמה ארוכת הטווח שלה (4.2% בשנים 2014–2019). זה השימוש שהושפע מהמשבר במידה הרבה ביותר גם ב-2020 וגם ב-2021, שכן מגבלות הפעילות העיקריות – בעיקר בסגרים של 2020 ותחילת 2021 – הוטלו על הצריכה הפרטית, ובייחוד על צריכת השירותים (לוח ב'-4). ההפסד המצטבר של הצריכה הפרטית ב-2020–2021 (ביחס לצריכה הפוטנציאלית) הוא כ-10.6% תוצר של 2021.² מאחר שההכנסה הפנויה עלתה ב-4.2% לשנה בשנים 2020–2021, התוספת לחיסכון הפרטי באותה תקופה הייתה 12.9 אחוזי תוצר של 2021. ברור אפוא שחלק ניכר מהצריכה הפוטנציאלית, ואולי אף רובה, הומר לחיסכון, אך לא ברור אם, מתי ואיך חיסכון זה יומר לצריכה עתידית. לפי תיאוריית ההכנסה הפרמננטית, כיוון שגידול החיסכון נבע מגורם זמני (המשבר), שלא שינה במידה משמעותית את ההכנסות של הפרט לאורך חייו, צפוי שהחיסכון העודף אשר נצבר ישמש להחלקת תצרוכת לאורך זמן ולא יומר כולו מיידית לצריכה.³ (לדיון נוסף ראו סעיף החיסכון בפרק זה.)

הענפים העיקריים שנפגעו מהירידה בצריכה הם "ענפי הקירבה" – תחבורה (בעיקר הטיסות, המושפעות ממצב התיירות, אך גם שירותי התחבורה הציבורית), אירוח ואוכל ואמנות ובידור. ההתאוששות, שהגדילה את הצריכה הפרטית באופן רוחבי החל ברבעון השני של 2021, כללה גם חזרה משמעותית לצריכה הפרטית של אותם שירותים. צריכתם ברבעון השלישי של 2021 הייתה גבוהה ב-70%–80% מאשר ברבעון ממוצע בין הרבעון השני של 2020 לראשון של 2021, אך עדיין נמוכה משמעותית מרמתה לפני המשבר, כך שהפער השלילי בצריכתם אמנם הצטמצם אך היה רחוק מלהיסגר, במיוחד בתחבורה (איר ב'-5). צריכת השירותים עלתה ב-2021 בכ-36 מיליארד ש"ח, וכך נותרה כ-36 מיליארד ש"ח מתחת לרמתה ב-2019 – פער של 13%. מרבית פער זה מקורו בתחבורה, שצריכתה ב-2021 הייתה נמוכה ב-24 מיליארד ש"ח מרמתה לפני המשבר, באירוח ואוכל ובאמנות ובידור.

למרות הסרת מרבית מגבלות הקורונה ותחילת ההתאוששות ממנה ב-2021 הושארו חלק מהמגבלות על תנועה בין-לאומית. במדינות רבות המגבלות אף הוקשחו לפרקים, עד כדי סגירת השמיים (בין רשמית ובין רק אפקטיבית). אמנם יציאות הישראלים לחו"ל וצריכת הישראלים בחו"ל כמעט הכפילו את עצמם ב-2021 לעומת 2020, אך הן עדיין נמוכות ב-66% ו-62%, בהתאמה, מאשר ב-2019. המגבלות הללו הביאו למעבר מועט בלבד של ישראלים מצריכת תיירות בחו"ל לצריכת תיירות פנים. מספר הלינות של ישראלים במלונות תיירות ב-2021 היה גבוה ב-7% מאשר ב-2019. עלייה זו באה לידי ביטוי בעליית השיעור של תפוסת החדרים באזור ים המלח ובאילת, מוקדי תיירות הפנים של ישראל: שיעור התפוסה באפריל–דצמבר 2021 (אחרי הסגר השלישי) היה קרוב לשיעור התפוסה המקבילה ב-2019 או אף גבוה ממנה במקצת. לעומת זאת תפוסת החדרים בערים הגדולות הייתה נמוכה ב-30%–60% מאשר ב-2019, וסך הלינות הכולל היה נמוך ב-40% מאשר ב-2019.

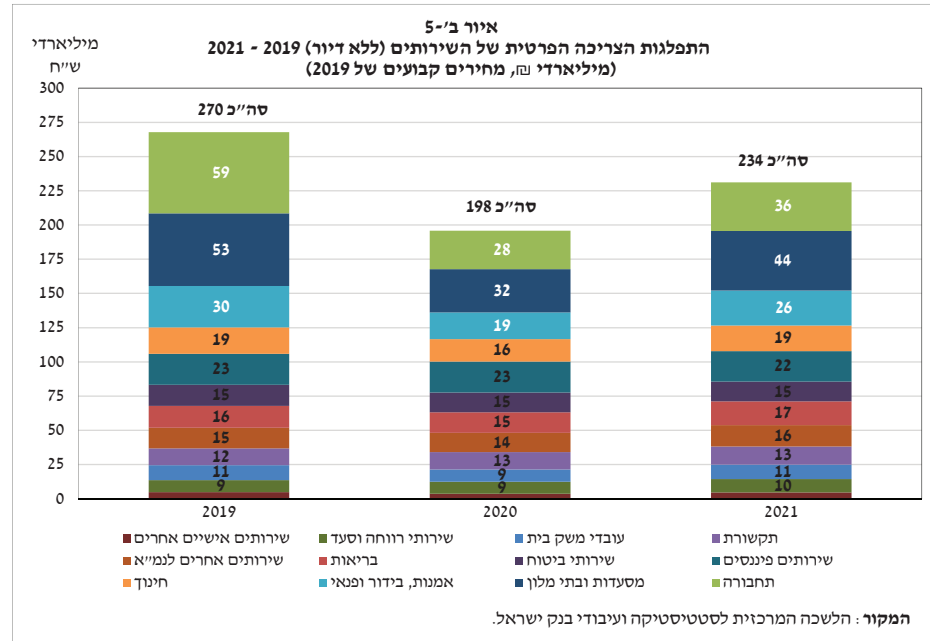
הצריכה הפרטית היא השימוש שהושפע מהמשבר במידה הרבה ביותר. למרות קצב הגידול המהיר ב-2021, רמתה ב-2021 הייתה נמוכה ב-6.5% מהמגמה הארוכה שלה.

"ענפי הקירבה", הענפים העיקריים שנפגעו מהמשבר, התאוששו חלקית ב-2021, אך הצריכה הפרטית של השירותים נותרה נמוכה ב-13% מאשר ב-2019.

יציאות הישראלים לחו"ל גדלו ב-2021 פי שניים והגיעו לשליש מרמתן ב-2019. כניסות התיירים נשארו ברמה נמוכה מאוד.

² סכום רמת הצריכה הפרטית הצפויה ב-2020 ו-2021 (לפי המגמה) פחות סכום הרמות בפועל באותם שנים, לחלק לתוצר, כולם במחירים קבועים. קצב הצמיחה לפי המגמה הוא 4.2% בשנה (ממוצע הצמיחה השנתית בשנים 2014–2019).

³ תיאוריית ההכנסה הפרמננטית טוענת שהעדפות הצריכה של הפרטים נקבעות על פי ההכנסות הצפויות שלהם לאורך החיים. לכן שינויים זמניים בצריכה, הכנסה או חיסכון לא צפויים לשנות באופן נרחב את העדפות הצריכה של הפרטים. ראו: Friedman, M. (1957). The permanent income hypothesis. In *A Theory of the Consumption Function* (pp. 20-37). Princeton University Press.

הירידה בנסיעות לחו"ל
צמצמה את הצריכה
של תיירות מיובאת,
אך גם פגעה בצריכת
שירותים מקומיים כגון
כרטיסי טיסה של חברות
ישראליות.

לעומת צריכת
השירותים, צריכת
מוצרים בני קיימא עלתה
בין 2019 ל-2021 בקצב
מהיר.

הירידה בנסיעות לחו"ל צמצמה את הצריכה הפרטית דרך אפיקים שונים – ירידת הצריכה של שירותי תיירות בחו"ל, ירידת הרכישה של כרטיסי טיסה מחברות בחו"ל וירידת רכישתם מחברות תעופה ישראליות. שני הגורמים הראשונים הם שירותים מיובאים, כך שהם בעיקר התקזזו עם ירידה ביבוא של אותם שירותים, ולכן פגיעתם בתוצר המקומי הייתה קטנה הרבה יותר מפגיעתם בצריכה הפרטית. אולם כיוון שחלק משירותי טיסות הנוסעים לחו"ל הוא רכישתן של טיסות מחברות ישראליות, ירידת הנסיעות לחו"ל הורידה באופן חד גם את תוצר שירותי התחבורה המקומיים: לעומת רכישת כרטיסים (מכלל החברות) ב-28.7 מיליארד ש"ח ב-2019, נרכשו ב-2020 כרטיסים בכ-5 מיליארד ש"ח בלבד, וב-2021 עלה סכום רכישתם ל-9.7 מיליארד ש"ח. לעומת צריכת השירותים, צריכת מוצרים בני קיימא ובני קיימא למחצה עלתה ב-2021 לאחר ירידות קטנות יחסית ב-2020, ועלייתה בין 2019 ל-2021 הסתכמה ב-20%. ניתן לשער שחלק מעלייה זו הוא תחלופה לאפשרויות הצריכה האחרות שצומצמו. הגידול של צריכת בני קיימא, לצד היציבות בצריכת השירותים שלא הוגבלו בשל הקורונה ועליית מדד אמוץ הצרכנים השנה (לוח ב'-4) מאותתים שלא הייתה ירידה רוחבית של הצריכה מתוך מניעי זהירות או חשש לפגיעה מתמשכת בהכנסה. לכך תרמו גם צעדי המדיניות המוניטרית, שהביאו לגידול האשראי הפרטי⁴ (לוח ב'-4), ורשת הביטחון הכלכלי שהפעילה הממשלה בזמן הקורונה.

(2) הצריכה הציבורית

הצריכה הציבורית (ללא יבוא ביטחוני) גדלה ב-2021 ב-3.3% (10 מיליארד ש"ח), לאחר גידול של 2.7% ב-2020. העלייה בשנתיים אלו נבעה בעיקר מהגדלת הקניות הממשלתיות האזרחיות, בין השאר לצורכי מערכת הבריאות, כחלק מהתוכניות להתמודדות עם הקורונה. אישור תקציב הממשלה לשנים 2021–2022 בנובמבר בידי הממשלה החדשה, שהוקמה ביוני, תרם גם הוא לגידולה של הצריכה הציבורית – ובמיוחד של רכיב הקניות – בסוף השנה. לפירוט רב יותר על פעילות הממשלה ראו פרק ו' בדוח זה.

⁴ לפירוט ראו פרק ג' של דוח בנק ישראל לשנת 2020.

לוח ב'-4 - הביקוש המקומי: תנאי הרקע ומדדים עיקריים להתפתחותו, 1995 עד 2021

(שיעורי השינוי השנתיים באחוזים)

ש"ש שנתי ממוצע בין 1919 ל-2021	2021	2020	2019	2018	2017	1995 עד 2016
0.8	11.7	-9.2	3.9	3.5	3.6	4.2
0.1	11.0	-9.8	3.8	3.4	4.3	4.0
8.3	20.0	-2.2	5.1	5.4	-3.8	6.7
4.2	3.6	4.8	4.9	6.8	3.4	3.8
6.4	8.4	4.4	5.2	5.1	5.5	7.1 ¹
0.6	3.2	-1.9	2.3	3.0	4.8	3.5 ¹
	-1.9	0.1	-0.8	-0.8	-0.1	2.7
13.0	14.2	5.1	6.3	4.6	4.5	10.5
-1.8	12.1	-14.0	-0.4	2.9	3.7	3.8 ²
4.1	11.4	-2.7	3.4	5.9	4.1	2.8
5.1	7.9	2.3	3.6	5.5	4.1	4.1 ¹
	-0.8	-0.5	0.0	0.5	0.6	3.4
	52.6	48.5	51.3	53.3	55.2	50.6 ²
3.0	3.3	2.7	2.6	4.7	4.2	2.5
	32.8	30.1	30.4	31.1	32.6	32.9
	5.5	11.5	4.5	4.3	2.0	4.9

¹ הנתון מתייחס לשנים 2005-2016.

² הנתון מתייחס לשנים 2002-2016.

³ באחוזי תוצר.

המקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, סקר אמון הצרכנים של "גלובס-סמית", סקר מנהלי הרכש של ארגון מנהלי הרכש ובנק הפועלים ועיבודי בנק ישראל.

במהלך הגל השלישי, ברביע הראשון של 2021, המשיכה הממשלה את תוכניות הסיוע (רשת הביטחון), שבהפעלתן החלה ב-2020. בו-זמנית היא בנתה את מערך החיסונים ועודדה התחסנות רחבה. עם סיום הגל הוסר הסגר השלישי, והמגבלות הוקלו משמעותית. בעקבות המשך ירידת התחלואה, הגידול המהיר של הפעילות הכלכלית ועליית התעסוקה החליטה הממשלה לסיים על פי התכנון, ביוני 2021, את מרבית תוכניות הסיוע, אך האריכה את ההקלות בזכאות לדמי האבטלה לבני +45 עד אוקטובר 2021. בתקציב ל-2021–2022, שעבר בנובמבר, הוקצתה רזרבה של 10 מיליארד ש"ח למקרה של צורך עתידי בהוצאות להתמודדות עם הקורונה.

אחד החששות בעת ההחלטה על תוכניות הסיוע ב-2020 היה החשש מהיווצרות תלות של המגזר הפרטי בסיוע המגזר הממשלתי לאורך זמן, מה שהיה יכול ליצור עיוותים שונים בסביבה העסקית. ב-2021 השילוב של סיום הסיוע וגידול תוצר ותעסוקה לאורך השנה מפריכים חשש זה, לפחות לעת עתה.

במחצית השנייה של השנה השתנתה מדיניות הממשלה בהתמודדות עם הקורונה. היא החליטה לצמצם ככל האפשר את המגבלות על הפעילות הכלכלית, ובמקומן היא בחרה להפעיל את "התו הירוק" באופן נרחב והדגישה את חשיבות הבדיקות. בתקופת הגל הרביעי, באמצע 2021, והגל החמישי, שהחל בדצמבר ונמשך ב-2022, הוטלו מגבלות מתונות בלבד על הניידות והפעילות במשק. מדיניות זו כמעט לא השפיעה על הצריכה הציבורית, אך אפשרה לממשלה

הממשלה המשיכה את תוכנית הסיוע בתחילת השנה, בגל התחלואה השלישי, וסיימה את מרביתה ביוני, כפי שתוכנן.

החששות מהיווצרות תלות של המגזר הפרטי בסיוע הציבורי לא התממשו.

במחצית השנייה של השנה שינתה הממשלה את מדיניות ההתמודדות עם הקורונה וצמצמה במידה רבה את המגבלות על הפעילות הכלכלית.

לצמצם את התמיכות לאוכלוסיות שהיו נפגעות מהטלת מגבלות חמורות יותר, וקיבלו סיוע בשלבים המוקדמים יותר של המשבר.

את הירידה בהוצאה הציבורית ואת ההחלטות על ביטול מנגנוני התמיכה ניתן לראות כהמשך המדיניות האנטי-מחזורית במשבר הקורונה: ב-2020 הוגדלה ההוצאה הציבורית בזמן המשבר והצמיחה השלילית בלי לקזז אותה בו-זמנית בהעלאת מסים, וב-2021 הופחתה ההוצאה הציבורית לצד הגידול האנדוגני של ההכנסות כאשר הצמיחה שבה ועלתה. (תיאור רחב של ההתפתחויות הפיסקליות ראו בפרק ו').

(3) ההשקעה

ההשקעה בנכסים קבועים (ללא אוניות ומטוסים), שהתכווצה אשתקד, גדלה ב-2021 ב-11.4% וחצתה את רמתה ב-2019. אולם רמת ההשקעות נותרה נמוכה ממגמתה טרם המשבר, וזאת גם משום שקצב העלייה של מגמת ההשקעות טרם המשבר היה גבוה – למעלה מ-5% בשנה⁵.

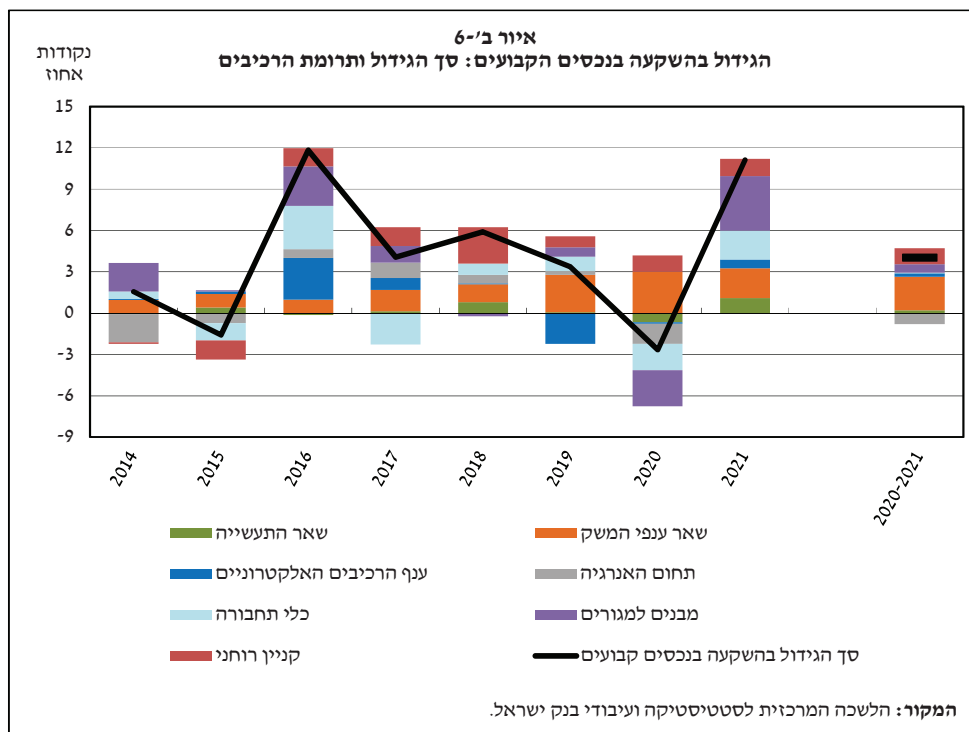
הרכיב המשמעותי ביותר בצמיחת ההשקעות השנה היה בבנייה למגורים, שגדלה ב-13.9%. למעשה ההשקעה בבנייה למגורים חזרה השנה, בקירוב, למגמתה הרגילה לאחר שהואטה אשתקד, עם צניחתן של התחלות הבנייה במהלך הסגר הראשון. לאחר הסגר הראשון חזרו התחלות הבנייה לרמתן טרם המשבר – כ-55 אלף יחידות לשנה בממוצע. בשנת 2021 היו 63.3 אלף התחלות בנייה⁶. לפירוט נוסף על הפעילות בענף הבנייה ובשוק הדיור – ראו פרק ט' של דוח זה.

גם ההשקעות בענפי המשק גדלו השנה בשיעור ניכר, 9.7%, אך שלא כמו הבנייה למגורים הן נותרו מתחת לרמה הצפויה על בסיס המגמות מלפני משבר הקורונה. התבוננות בתרומות

המדיניות הפיסקלית
בתקופת הקורונה הייתה
בעיקרה אנטי-מחזורית.

ההשקעה בנכסים
קבועים גדלה ב-2021
בקצב מהיר וחצתה את
רמתה ב-2019, אך נותרה
עדיין מתחת למגמתה.

ההשקעות בענפי המשק
גדלו השנה בשיעור ניכר,
אך נותרו מתחת למגמתן
לפני הקורונה.

⁵ קצב צמיחת המגמה טרם המשבר מבוסס על הצמיחה הממוצעת בתקופה 2014–2019.

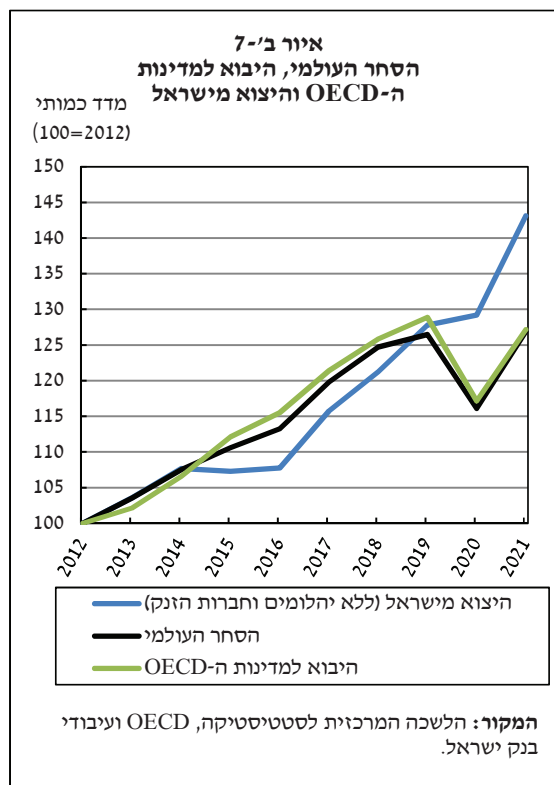
⁶ וייתכן שאף יותר, כי לרוב נתוני התחלות הבנייה מתעדכנים כלפי מעלה במשך מספר רבעונים לאחר פרסום האומדן הראשון.

לקצב הצמיחה הדו-שנתי (2020–2021) באיור ב'–6 מלמדת שהפער מול המגמה ברכיב השקעות זה נבע מירידת ההשקעות בתחום האנרגיה ומגידול איטי יחסית של ההשקעה במכונות נוסעים (לעסקים). ייתכן שהאחרון משקף האטה ברכישת מכונות על ידי חברות ליסינג עקב צמצום הנסועה בתקופת הקורונה והתרחבות היקף העבודה מהבית וירידה בהשכרת רכב בשל הירידה בתיירות. יחד עם זאת, התחדשות הגידול של ההשקעות – ובפרט בתחומי המכונות והציוד בשאר ענפי המשק – מלמדת כי החברות העריכו שהפעילות העסקית חוזרת לשגרה ממשבר הקורונה ושהיא תיפגע פחות גם אם יהיו גלי תחלואה נוספים.

(4) היצוא

יצוא הסחורות והשירותים (למעט חברות הזנק ויהלומים) גדל ב-2021 ב-10.8%. זאת לאחר גידול של 1.1% ב-2020, למרות התפרצות משבר הקורונה ופגיעתו בסחר העולמי ובניגוד להתפתחות היצוא במרבית המדינות המפותחות (איור ב'–7). צמיחה חזקה זו הייתה בין הגורמים העיקריים שמיתנו את פגיעת משבר הקורונה בכלכלת ישראל. עיקר גידולו של היצוא היה ביצוא הטכנולוגי – יצוא שירותי ההיי-טק ויצוא הסחורות של תעשיות הטכנולוגיה העילית והמעורבת-עילית. יצוא התעשייה ללא יהלומים גדל בשנים 2019–2021 ב-11.1%, ויצוא השירותים העסקיים האחרים⁷ גדל ב-27.0%. לעומתם פחת יצוא שירותי התיירות מ-2019 ל-2021 בכ-84% (19 מיליארד ש"ח). היקף יצוא שירותי התחבורה (ללא דמי נסיעה) גדל ב-2021 ל-2.2 אחוזי תוצר,

היצוא גדל ב-2021 בקצב מהיר – המשך לגידולו ב-2020 למרות תחילת המשבר – והיה בין הגורמים העיקריים שמיתנו את פגיעת הקורונה בכלכלה.

לעומת ממוצע של אחוז תוצר אחד בשנים 2016–2019. עליית חלקו של יצוא שירותי התחבורה נבעה מעליית מחירי ההובלה בעולם ב-2021. (עליית מחירי ההובלה ב-2021 נדונה בהרחבה בהמשך פרק זה.) באיור ב'–8 מוצגים מדדים כמותיים ליצוא הסחורות והשירותים של ישראל ושל המדינות המתפתחות. ניתן לראות בבירור שקצב הגידול של יצוא השירותים הישראלי גבוה לאין ערוך מזה של מרבית מדינות ה-OECD, בעוד שהרכב יצוא הסחורות של ישראל אינו שונה משמעותית מזה של המדינות המפותחות האחרות.

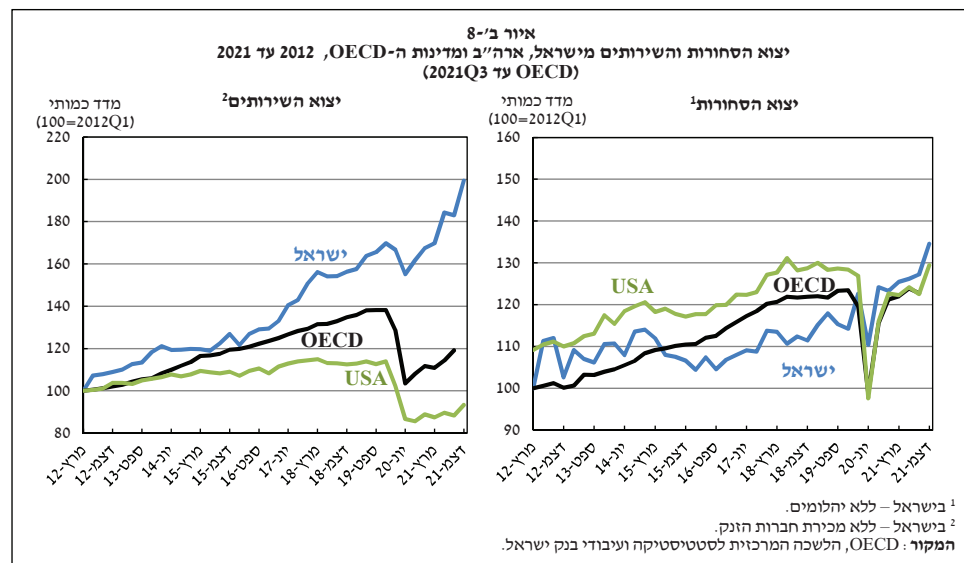
כתוצאה מהתפתחויות אלה השתנה התמהיל של היצוא הישראלי, ולפחות לעת עתה – של כלכלת ישראל בכללה. משקל יצוא השירותים העסקיים

⁷ המצרף מוגדר כ"שירותים עסקיים אחרים", והיה כ-81% בממוצע מיצוא השירותים בשנים 2016–2019. (שאר יצוא השירותים הוא שירותי תיירות, שירותי תחבורה, צריכתם של עובדים זרים ויצוא של חברות הזנק). רובו הוא יצוא ענפי ההיי-טק, אך הוא כולל גם את היצוא של שירותים פיננסיים, שירותים מקצועיים, מדעיים וטכניים נבחרים ושל ענפים אחרים.

האחרים בתוצר גדל מ-10.5% ב-2019 ל-12% ב-2021. לשם השוואה, משקלו של יצוא זה בתוצר ב-2009 היה 6.5%, וב-2014 – 8.2%.

שינוי מתמשך זה בתמהיל היצוא משפיע על המשק הישראלי בצורות שונות: במשבר הקורונה העובדה שהענף "שירותים טכנולוגיים מתקדמים" – ענף היצוא העיקרי של ישראל – עבר בקלות יחסית לעבודה מהבית בשירותים גדולים מאוד מנעה פגיעה כלכלית עמוקה יותר; העובדה שתוצרי הענף ניתנים לצריכה מרחוק – בין שירותי בידי צרכנים סופיים ובין בעקיפין דרך אספקת שירותים מרחוק לעסקים – הייתה אחד הגורמים שמיתן את השפעת נסיקתם של מחירי ההובלה הימית ב-2020–2021 על המשק. לצד זאת הביא הביקוש הגבוה המתמשך לעובדים בחברות ההיי-טק לעליית שכר ניכרת בענף זה, מה שמדגיש את התחרות במשק על כוח אדם מיומן, שיוכל לאפשר לענף לענות על הביקוש לתוצרו.

השינוי המתמשך בתמהיל היצוא של ישראל משפיע על המשק בצורות שונות ומשמעותיות.

ב. הרכב המקורות – התוצר, היבוא והמלאי

לצד גידול התוצר ב-8.2% בשנת 2021, היבוא (ללא יבוא ביטחוני, אוניות ומטוסים, יהלומים ומסים) עלה ב-15.6% ב-2021, וב-9.8% ביחס לשנת 2019 (לוח ב'-7), כך שהיבוא היה השנה קרוב לרמה שנגזרת ממגמתו טרם המשבר. העלייה ביבוא הושפעה במיוחד מגידול ביבוא הסחורות – מוצרי צריכה, נכסי השקעה וחומרי גלם שאינם דלק – וכן מיבוא שירותים (שאינם תיירות), ובעיקרם יבוא שירותי הובלה, המושפעים בעצמם מהיקף הסחורות המיובאות לישראל. כנגד זאת, יבוא שירותי התיירות ויבוא הדלקים עדיין נמוכים משמעותית מרמתם ב-2019, חרף התאוששות מסוימת ביחס לשפל שאפיין אותם ב-2020. השינויים בהשקעה במלאי (ללא יהלומים והזנק) היו בשנתיים האחרונות קטנים, כך שהשפעתה של השקעה זו על המקורות הייתה זניחה (לוח ב'-3). בהמשך סעיף זה אנו דנים בשוונות הענפית של מצב הפעילות במשק וכן בהשפעתם של מחירי התובלה הימית על הכלכלה המקומית.

היבוא גדל ב-9.8% לעומת 2019 והתקרב למגמתו טרם המשבר. העלייה ביבוא נבעה בעיקר מגידול יבוא הסחורות ויבוא שירותי ההובלה של אותם סחורות.

1) השונוות הענפית בהתאוששות ממשבר הקורונה

כלכלת ישראל אינה מקשה אחת. כשם שפגיעת משבר הקורונה ב-2020 נגעה במיוחד בענפים הדורשים עבודה בקירבה פיזית או התקהלות (כפי שמתואר בתיבה ב'-1 של דוח בנק ישראל לשנת 2020), חשוב לבחון את ההתאוששות והצמיחה של הענפים השונים כדי לדעת אם לצמיחה המצרפית יש בסיס רחב, ובאילו מהם נותרות או נוצרות בעיות. התוצר, הפדיון ושיעור המשרות הפנויות בכל הענפים היו ב-2021 גבוהים מאשר ב-2020, אבל הייתה ביניהם שונות רבה בשיעורי העלייה לפי המדדים השונים, וכן במידת החזרה לגדלים שקדמו למשבר (או למגמות שהיו חזויות לפניו).

הסרת עיקר המגבלות הבריאותיות לאורך השנה אפשרה לענפי הקירבה⁸, שנפגעו ממשבר הקורונה במידה הרבה ביותר, להתאושש ב-2021 (לוחות ב'-5א, ב'-5ב)⁹. חלקם התאוששו במידה רבה במהלך 2021, משום שיכלו לפעול במתכונת נרחבת בכפיפות למגבלות שונות. כך, לדוגמה, תוצר ענף החינוך (הכולל את המערכת הפורמלית והלא-פורמלית) חזר לרמה של 2019, ומספר המועסקים בו אף עלה על מספרם באותה שנה. זאת הודות להימנעות מסגירת מוסדות החינוך (החל מסוף הסגר השלישי) והתרת קיום הפעילות החינוכית האחרת. פעילות חינוכית סדירה תורמת לכלכלה מעבר למה שמשתקף בתוצר הענף. היא מאפשרת להורי הילדים לצאת באופן סדיר לעבודה ומסייעת להשגת יעדים חינוכיים ולהגדלת ההון האנושי של כוח העבודה העתידי. על כן פעלה הממשלה ביתר שאת בגל התחלואה הרביעי והחמישי להשאת מערכות החינוך פתוחות באמצעות מתווי בדיקות ובידודים, אף שבשיאי התחלואה הבידודים וחששות ההורים הולכו לצמצום הנוכחות במוסדות החינוך. לעומת זאת בחלק אחר מענפי הקירבה, במיוחד אלו הקשורים לתיירות החוץ, שלא התחדשה כלל השנה, הפעילות נותרה מוגבלת כמעט לאורך 2021 כולה. בלט במיוחד ענף האירוח והאוכל, שבו התוצר היה נמוך בכ-20% ביחס ל-2019.

לעומת ענפי הקירבה יש ענפים שנהנו מביקושים גדולים מהרגיל. הגידול הרב ביותר של התוצר והתעסוקה בשנת 2021 היה בענפים מידע ותקשורת, פיננסים ובריאות –מסיבות שונות. בענף המידע והתקשורת הביא גידולו החד של הביקוש לשירותי היי-טק, יחד עם אפשרות שעמדה בפני הענף לעבוד באופן יעיל מרחוק, לגידול התוצר והפדיון גם ב-2020 וגם ב-2021, וכן להרחבה של גיוסי העובדים לענף כבר ב-2020. ב-2021, עם היציאה מהסגר השלישי ופתיחת המשק, הביקושים העולמיים לשירותי הענף נשארו גבוהים, מה שהביא לגידול נוסף של הביקוש לעובדים. ענף הפיננסים, ככלל, לא נפגע מהמשבר, וגדל במהירות ב-2021, בזכות אופיה של העבודה בו, שמאפשר ריחוק, ובגלל העליות החדות בשווקים הפיננסיים, שהחלו זמן קצר אחרי תחילת המשבר ונמשכו במרבית 2020–2021. עם זאת, הביקוש לשירותי הענף לא עלה באותה מידה שעלה בהיי-טק, גידולה של התעסוקה בו לא חולל תחרות נרחבת בגיוס עובדים, ולא היו בו האמרות שגר. ענף הבריאות, שלא כשני הענפים האמורים, נדרש כבר בתחילת משבר הקורונה להרחבת פעילותו למטרות התמודדות עם המגפה: עיבוי מערך הטיפול בבתי החולים ובקהילה, בניית מערך בדיקות בשטח ובמעבדות.

פגיעת המשבר בענפים אופיינה בשונות רבה, וכן גם התאוששותם.

הסרת המגבלות איפשרה התאוששות של ענפי הקירבה, אך גם ביניהם הייתה שונות רבה בהתאוששות.

לעומת ענפי הקירבה ישנם ענפים שנהנו מביקושים גדולים מהרגיל – בפרט המידע והתקשורת, הפיננסים והבריאות.

⁸ ענפי הקירבה הם ענף התחבורה, שירותי האירוח והאוכל, האמנות הבידור והפנאי, החינוך, והניהול והתמיכה. ענפים אלה דורשים קירבה פיזית או התקהלות לשם קיום פעילותם העסקית, וככאלה הם נפגעו ביותר במשבר הקורונה.

⁹ לוחות ב'-5א' וב'-5ב' מציגים את אותם ענפים. לוח 5א' מסויד לפי שיעור הירידה בתוצר ב-2021, מהגדול לקטן. לוח 5ב' מסויד לפי שיעור הירידה של מספר המועסקים ב-2021, מהגדול לקטן.

לוח ב'-5א - השינוי בפדיון ובתוצר הענפיים ב-2020 ו-2021 ביחס ל-2019, לפי ענף ^{2,1}					
ענף ראשי	מדדים ביחס לממוצע 2019	משקל הענף בתוצר ב-2019 ³	תוצר		מדד פדיון
		אחוזי תוצר	שי"ש ביחס ל-2019		שי"ש ביחס לממוצע 2019
			2021	2020	2021
H	שירותי תחבורה, אחסנה, דואר ובלדרות	2.5	-40.5	-22.0	-16.4
R+S	אמנות, בידור ופנאי ושירותים אחרים ⁴	3.2	-22.1	-9.8	-30.1
I	שירותי אירוח ואוכל	3.4	-19.6	-6.3	-36.7
P	חינוך ⁵	6.7	-6.8	0.3	-19.1
F	בינוי	6.4	-4.1	4.2	5.8
B+C	תעשייה, כרייה וחציבה	12.4	0.8	5.6	3.3
L+M+N	נדל"ן, שירותים מקצועיים ושירותי ניהול ותמיכה	13.8	-4.9	7.1	-4.0
G	מסחר סיווגי וקמעוני ותיקון כלי רכב	9.1	0.9	8.1	2.0
Q	שירותי בריאות ושירותי רווחה וסעד ⁵	6.3	1.4	12.5	-1.1
J	מידע ותקשורת	10.5	7.9	14.4	4.5
K	שירותים פיננסיים ושירותי ביטוח	5.0	9.1	20.4	3.8

¹ מפת חום לכל משתנה, כאשר ירוק כהה מסמן עלייה יחסית גדולה ואדום כהה ירידה יחסי גדולה. התפלגויות הערכים שונות בין המשתנים, ולכן ערך מסויים יכול לקבל צבעים שונים במשתנים שונים.

² הלוח מסודר לפי שיעור הירידה בתוצר ב-2021 מהירידה הגדולה ביותר

³ נוסף לתוצר הענפים המופיעים בלוח, סך התוצר כולל גם את תוצר שירותי הדיור, ענף חשמל ומים, ענף חקלאות ואת תוצר השירותים הציבוריים שאינם בריאות וחינוך. המשקל מחושב על נתונים במחירים שוטפים.

⁴ התוצר לסעיף זה כולל גם את ענף T - משקי בית כמעסיקים

⁵ התוצר בענפים אלו כורך יחד את השירותים העסקיים ואת השירותים הציבוריים בענף, שכן הם אינם ניתנים להפרדה בנתונים הקיימים.

מקור: הלמ"ס ועיבודי בנק ישראל

לוח ב'-5 - השינוי במשתני תעסוקה ב-2020 ו-2021 ביחס ל-2019, לפי ענף^{2,1}
(שיעורי השינוי השנתיים באחוזים)

ענף ראשי	מדדים ביחס לממוצע 2019	משקל במועסקים ב-2019	מספר המועסקים	תשומת עבודה שבועית	משרות פנויות	שכר למשרת שכיר	אומדן לשכר למשרת שכיר מנוכה הרכב ³					
		אחוזי מועסקים	ש"ש ביחס לממוצע 2019									
			2021	2020	2021	2020	2021	2020	2021	2020		
I	שירותי אירוח ואוכל	4.5	-19.5	-22.4	-43.3	-32.1	-68.2	37.2	1.7	5.2	-9.0	6.0
H	שירותי תחבורה, אחסנה, דואר ובלדרות	4.4	-2.7	-8.0	-15.9	-11.1	-47.4	21.7	-0.7	0.6	-6.3	5.1
R+S	אמנות, בידור ופנאי ושירותים אחרים	4.9	-2.6	-7.7	-24.9	-5.6	-56.5	23.2	6.7	6.2	-8.4	7.2
F	בינוי	5.3	-4.2	-5.4	-10.1	-6.7	-28.9	-1.3	7.5	12.5	-0.8	4.6
G	מסחר סיטוני וקמעוני ותיקון כלי רכב	10.9	-1.9	-3.4	-11.8	-6.8	-41.2	31.2	3.5	7.6	-1.7	5.4
B+C	תעשייה, כרייה וחציבה	10.5	-6.4	-2.6	-9.1	-3.3	-32.6	30.6	5.8	9.3	1.4	5.3
L+M+N	נדל"ן, שירותים מקצועיים ושירותי ניהול ותמיכה	12.9	-0.3	-0.2	-11.2	-3.6	-39.0	20.2	7.4	11.6	7.2	14.0
P	חינוך	12.7	-0.7	1.5	-3.5	6.6	-33.6	17.4	4.4	6.6	0.8	10.7
K	שירותים פיננסיים ושירותי ביטוח	3.3	-0.5	3.8	-0.3	6.4	-37.9	25.3	4.2	4.8	1.9	6.4
Q	שירותי בריאות ושירותי רווחה וסעד	11.3	4.6	4.2	-5.5	3.2	-15.8	27.5	-1.3	-3.2	-0.9	-3.1
J	מידע ותקשורת	5.7	4.6	11.2	5.8	13.5	-17.3	60.4	7.0	16.3	4.0	18.4

¹ מפת חום לכל משתנה, כאשר ירוק כהה מסמן עלייה יחסית גדולה ואדום כהה ירידה יחסי גדולה. התפלגויות הערכים שונות בין המשתנים, ולכן ערך מסויים יכול לקבל צבעים שונים במשתנים שונים.

² הלוח מסודר לפי שיעור הירידה בתעסוקה ב-2021 מהירידה בגדולה ביותר.

³ להגדרה ראו תיבה ב'-2 בפרק זה.
מקור: הלמ"ס ועיבודי בנק ישראל

לוח ב'-6 - השינוי בתוצר של ענפי המשק במחירי בסיס, 1995 עד 2021

(שיעורי השינוי השנתיים באחוזים, מחירים קבועים)

שיש שנתי ממוצע בין 2019 ל-2021	2021	2020	2019	2018	2017	1995 עד 2016	המשקל בסך התוצר (2021) ¹
2.8	7.8	-1.9	3.6	3.7	4.6	3.9	סך הכול
1.1	5.5	-3.1	1.7	2.8	2.8	2.2	שירותי המגזר הציבורי
3.3	9.3	-2.5	4.2	4.0	5.2	4.1	המגזר העסקי
2.8	4.7	0.8	1.1	8.8	4.9	2.2	התעשייה, הכרייה והחציבה
0.9	10.7	-8.1	2.2	1.0	6.6	5.3	המסחר, שירותי האירוח ואוכל
5.5	12.6	-1.2	4.1	0.6	5.6	4.2	השירותים העסקיים
2.1	8.7	-4.1	3.9	5.6	5.3	1.8	הבנייה
-3.2	16.5	-19.6	-1.1	1.7	5.8	4.5	התחבורה והאחסנה
7.0	6.1	7.9	15.1	6.7	5.9	8.2	המידע והתקשורת
-3.8	-2.2	-5.4	1.4	-2.2	1.1	2.6	החקלאות
-0.5	3.7	-4.6	-1.4	3.2	-2.3	3.9	החשמל והמים
2.6	13.7	-7.4	3.6	7.7	3.7	3.0	החינוך, הבריאות והאמנות

¹ נוסף לתוצר השירותים הציבוריים ותוצר המגזר העסקי שמופיעים בלוח, סך התוצר כולל גם את תוצר שירותי הדיור. המשקל מחושב על נתונים במחירים שוטפים. נציין שגידול התוצר לפי ענפי המשק אינו שווה לזה שמתקבל מהחשבונאות הלאומית; זאת בין השאר, בגלל שתוצר ענפי המשק מחושב לפי מחירי בסיס (factor cost).

המקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה ועיבודי בנק ישראל.

לוח ב'-7 - יבוא ויצוא הסחורות והשירותים הכמותי והשינויים ב-2020 - 2021¹

במחירים קבועים של 2019

שינוי מצטבר בין 2019 ל-2021		שינוי ב-2021		שינוי ב-2020		במיליארדי ₪			משקל ביבוא/יצוא
%	מיליארדי ₪	%	מיליארדי ₪	%	מיליארדי ₪	2021	2020	2019	2019
34.8	9.8%	60.6	15.6%	-25.8	-7.3%	389.3	328.7	354.6	100%
-17.8	-61.5%	4.8	42.7%	-22.6	-77.9%	11.2	6.4	29.0	8%
8.2	9.2%	14.8	15.3%	-6.6	-7.5%	96.5	81.8	88.4	25%
-7.5	-19.5%	2.6	8.3%	-10.0	-26.2%	30.9	28.3	38.4	11%
49.3	22.7%	40.7	15.3%	8.6	4.0%	266.7	226.0	217.4	61%
-1.7	13.3%	-2.0	13.9%	0.3	-2.5%	-14.5	-12.5	-12.8	-4%
44.5	11.1%	48.6	10.9%	-4.1	-1.0%	445.8	397.2	401.3	100%
-3.0	-27.1%	5.5	69.6%	-8.5	-77.9%	8.0	2.4	10.9	3%
47.4	12.1%	43.0	9.8%	4.4	1.1%	437.9	394.8	390.4	97%
21.6	10.9%	14.9	6.8%	6.7	3.4%	219.5	204.6	197.8	49%
-19.8	-73.1%	-1.5	-20.0%	-18.4	-67.7%	7.3	8.8	27.1	7%
44.7	27.0%	28.7	13.7%	16.0	9.7%	210.2	181.5	165.5	41%

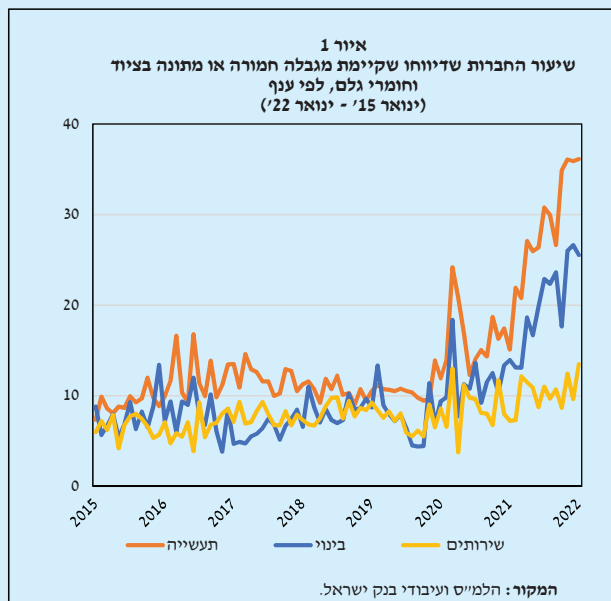
¹ הערה טכנית: יש לשים לב כי המספרים של הרכיבים ביבוא מסתכמים לסה"כ רק בקירוב. זה נובע מכל מיני סיבות, ובעיקר הטיפול במעבר בין סי"פ לפו"ב (שכולל גם יהלומים, או"מ).

מקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה ועיבודי בנק ישראל

תיבה ב'-1: עליית מחירי ההובלה הימית במשבר הקורונה והשפעתה על כלכלת ישראל

בתחילת 2020, בעקבות התפרצות משבר הקורונה העולמי והסגרים הנרחבים בארץ ובעולם בגל הראשון, ירד הביקוש לסחורות ברחבי העולם ירידה תלולה¹. במאי 2020 שיעור שיא של 12% מקיבולת ספינות ההובלה העולמית הייתה לא פעילה, תוצאת ביקוש נמוך. בתגובה נקטו חברות הספנות צעדים משמעותיים לצמצום עלויות ושימור רמתם של מחירי השילוח, כולל השבתה זמנית של חלק מהקיבולת שלהן. במחצית השנייה של 2020 התחדשו הביקושים העולמיים למוצרים ולסחר בקצב מהיר ובעוצמה חזקה מהצפוי, וכך גם הביקוש להובלה במכולות, אך יכולתו של ההיצע להתרחב בקצב דומה הייתה מוגבלת, ולכן מחירי השילוח החלו לעלות במהירות. בספטמבר 2020 ירדה הקיבולת הבלתי-פעילה ל-3.5%, פחות מהממוצע שלה בתקופה טרם המשבר. התחדשותה המהירה של הפעילות יחד עם מגבלות הקורונה, שהאטו את העבודה בנמלים, יצרו מעגל קסמים (vicious circle): גרמו לעומסים בנמלים הגדולים בעולם, לפקקי ספינות ולעיכובים בפריקת מכולות, וכך הגבילו את מלאי ההובלה הזמין והעלו את מחירו עוד יותר. בעיות אלו גם הגבילו את היצע המכולות הפנוי, גם גרמו למכולות להיערם במדינות מייבאות (בעלות יבוא נטו חיובי), וכך גרמו למחסור במכולות במדינות מייצאות

(בעלות יבוא נטו שלילי גדול). בעיות לוגיסטיות שונות נוספות, כגון חסימת תעלת סואץ ל-6 ימים במרץ 2021, תרמו גם הן למגבלות ההיצע בתחום וללחץ לעליית מחירי ההובלה בשיעורים קיצוניים² (איור 2). למרות עלייה זו גדל הסחר העולמי ב-2021 ב-9.3% (איור ב'-7, לוח ב'-2), ומספר המכולות ששונעו גדל בכ-15%. בעקבות העלייה גדלו ההכנסות והרווחים של חברות הספנות בשיעורים

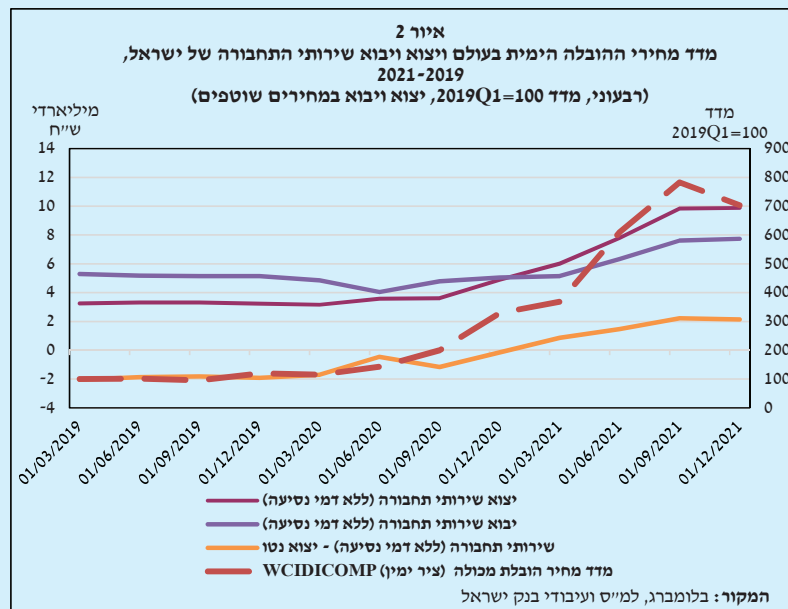
¹ Review of Maritime Transport 2021, Chapter 5, November 2021, United Nations Conference on Trade and Development (UNCTAD). <https://unctad.org/webflyer/review-maritime-transport-2021>

² האיור מציג מדד מצרפי מקובל למחירי ההובלה בעולם. עם זאת חשוב לשים לב שמדד זה לא תופס את ההשפעה הספציפית של התפתחות זו על ישראל דווקא. מחירי ההובלה משתנים באופן ניכר לפי קריטריונים רבים, כולל לפי היעדים וגודלי הספינות.

גבוהים במיוחד. רווחי הענף בעולם, שהסתכמו ברבעון הראשון של 2020 בכ-1.6 מיליארד דולרים, האמירו ברבעון הראשון של 2021 לכ-27.4 מיליארדים. הענף הרוויח ב-2021 כ-100 מיליארד דולרים, לעומת 25.4 מיליארדים ב-2020.

התפתחות זו העלתה במידה משמעותית את עלויות ההובלה של היבוא גם לישראל. לפי סקר המגמות בעסקים של הלמ"ס החלה באמצע 2020 עלייה של דיווחי החברות בענפי התעשייה והבנייה על מגבלות מתונות או חמורות בצידוד וחומרי גלם. בסוף 2021 כ-30% מהחברות בענפים אלו דיווחו על מגבלות, לעומת כ-10% בשנים הקודמות (איור 1). האירוע כמעט לא השפיע על דיווחי חברות השירותים (המייבאות רק מכונות וציוד ולא חומרי גלם), מה שתומך באבחנה שהאירוע פגע בעיקר בענפים אשר בהם כמות היבוא הפיזי גדולה, ופסח על ענפים שבהם כמותו קטנה יחסית אך אולי הערך הכספי ליחידת יבוא גבוה יותר.

הוצאות יבוא שירותי ההובלה של ישראל עלו ב-2021 בעקבות התפתחות זו עלייה משמעותית. יבוא שירותי התחבורה (ללא דמי נסיעה) ב-2021 היה גדול ב-29% מאשר ב-2019. (לשינויים בסך היבוא ראו לוח ב'7). אף על פי כן השפעת האירוע על התוצר של ישראל ככל הנראה חיובית, וזאת משום שישראל היא גם יצואנית משמעותית של שירותי תחבורה, במיוחד שירותי הובלת מטענים בין נמלים זרים.³ יצוא שירותי התחבורה (ללא דמי נסיעה) של ישראל ב-2021 עלה ב-155% על היקפו ב-2019. מבחינה מקרו-כלכלית גידול זה של היצוא פיצה ואף יותר על גידול היבוא, כפי שניתן לראות ביצוא התחבורה נטו באיור 2. חשוב גם לשים לב שהגידול של יבוא ההובלה לא כולו עליית מחיר.

³ מדובר בעיקר בפעילות של חברת הספנות "צים", שמחזורה השנתית בשנת 2021 הגיע לכ-10.7 מיליארדי דולרים, לעומת 4 מיליארד דולרים ב-2020. ראו: Zim Integrated Shipping Services Ltd. (2022), 2021 Annual Report, 09/03/2022, <https://investors.zim.com/financials/sec-filings/sec-filings-details/default.aspx?FilingId=15643997>.

לוח ב'8 - היצע התוצר הכולל והעסקי, 1995 עד 2021

(שיעורי השינוי השנתיים באחוזים)

ש"ש בין 2019 ל-2021	2021	2020	2019	2018	2017	1995 עד 2016	
2.9	8.2	-2.2	3.8	4.0	4.4	3.9	התוצר המקומי הגולמי
3.3	9.6	-2.7	4.3	4.4	4.8	4.3	מזה: התוצר במגזר העסקי
1.1	5.5	-3.1	1.7	2.8	2.8	2.2	התוצר בשירותים הציבוריים
3.8	3.6	4.1	4.1	3.8	3.8	4.3	מלאי ההון הפיסי, סה"כ
4.6	4.2	5.0	4.9	4.0	4.1	5.3	מזה: מלאי ההון הפיסי במגזר העסקי
0.5	1.8	-0.8	1.4	1.9	1.7	2.5	כוח העבודה
-0.7	7.1	-7.9	0.9	1.3	2.2	2.8	סך שעות העבודה
-1.4	7.4	-9.4	1.1	0.8	2.0	2.6	סך שעות העבודה במגזר העסקי
2.1	1.7	2.4	1.6	1.5	1.9	0.6	הפריזון הכולל
2.7	2.8	2.1	1.5	1.8	1.6	0.6	הפריזון הכולל במגזר העסקי
5.3	3.0	7.7	5.2	3.7	2.9	4.4	התוצר לשעת עבודה (נומינלי)
7.0	5.7	8.3	5.5	4.2	2.8	4.4	התוצר לשעת עבודה במגזר העסקי
3.9	1.1	6.7	4.1	4.7	3.8	3.9	התמורה לשעת עבודה (נומינלית)
4.9	2.0	7.9	4.3	5.7	4.0	4.1	התמורה לשעת עבודה במגזר העסקי
-1.4	-1.9	-1.0	-1.0	1.0	0.9	-0.4	שיעור התמורה לעבודה, סה"כ
-1.9	-3.4	-0.4	-1.2	1.4	1.1	-0.3	שיעור התמורה לעבודה במגזר העסקי
	53.9	55.2	55.6	56.2	55.6	57.7	שיעור התמורה לעבודה, סה"כ (רמה)
	57.3	59.9	59.7	60.6	59.7	61.3	שיעור התמורה לעבודה במגזר העסקי (רמה)

המקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה ועיבודי בנק ישראל.

3. ההתפתחויות המקרו-כלכליות בשוק העבודה

התאוששות הביקושים והפעילות הכלכלית במשך הולכה השנה גם להתאוששות מרשימה בתעסוקה המשקית מהשפל חסר התקדים שנרשם בשיאו של משבר הקורונה ב-2020. מרבית העובדים שהוצאו לחל"ת (תוך תשלום דמי אבטלה), כפתרון למצוקת העסקים שנסגרו בשיאי מגבלות הקורונה של 2020, חזרו במהלך השנה לתעסוקה. כך שיעור התעסוקה המותאם¹⁰ שעמד בתחילת השנה על 52% בלבד עלה, כמעט ברציפות לאורך כל השנה, והגיע בסופה ל-60.1% (איור ב'10), לא רחוק מהיקף התעסוקה שאפיין את השנים שקדמו למשבר הקורונה (שיעור תעסוקה של 61.1% ב-2019). השיפור בתעסוקה נבלם, זמנית, במשך הגל הרביעי של הקורונה – שבו המגבלות על הפעילות היו מצומצמות (ביחס לגלים הקודמים), עובדים רבים לא היו זכאים לדמי אבטלה לאחר שמיצו את זכאותם במהלך המשבר, ולא היה הסדר מובנה של הוצאה לחל"ת – אך התעסוקה לא ירדה. בתום גל התחלואה שיעור התעסוקה חזר לעלות. גם שיעורי האבטלה (בהגדרות שונות – מרחיבות ומצמצמות) ירדו במהלך מרבית השנה. ההתאוששות המהירה

ב-2021 התאוששה התעסוקה במשך מפגיעת משבר הקורונה, ובסוף השנה היא התקרבה מאוד לשיעורה לפני המשבר.

¹⁰ להגדרה ראו הערת שוליים 1

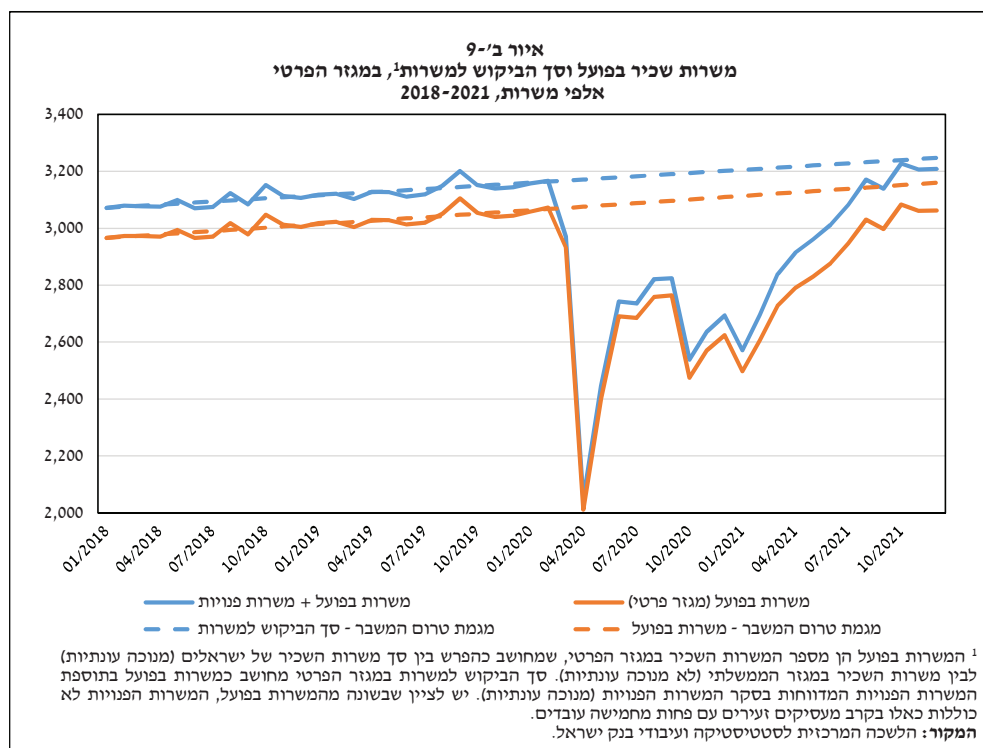
בתעסוקה, כמעט עד רמתה ערב המשבר, נתמכה בגידול המהיר של הביקושים במשק, ושיקפה גם את תרומתו של הסדר החל"ת, אשר איפשר לעובדים ולמעסיקים לשמר את הקשר ביניהם גם בתקופות שבהן התעסוקה הופסקה לפרקים בשל התחלואה והמגבלות על הפעילות. כך נחסכו עלויות החיפוש וההתאמה כאשר המשק שב לפעילות, והמעסיקים לא נשאו על גבם עלויות בגין העסקת עובדים שלא עבדו בזמן המשבר או בגין תשלומים קבועים בשל פיטורי עובדים. לצד זאת, הפסקתו של הסדר החל"ת באמצע השנה¹¹ – כאשר המשק נפתח, הפעילות התאוששה בעוצמה, והחששות ממגבלות רחבות על הפעילות דעכו – תרמה לחזרה של התעסוקה אל רמתה הנורמלית של התעסוקה כשהמציאות האפידמיולוגית השתנתה. (ראו ניתוח בפרק ה').

בחזרה לתעסוקה ניכרה שונות ענפית. היו ענפים שבהם התעסוקה הייתה גבוהה מאשר לפני המשבר, ואילו באחרים היא נותרה נמוכה יחסית, במידה רבה עקב העדר התיירות הנכנסת.

מאחורי החזרה המצרפית לתעסוקה כמעט מלאה עומדת שונות ענפית, שחלקה נובע מהשפעות של משבר הקורונה על הרכב שוק העבודה. שני ענפים שבהם התעסוקה ב-2021 הייתה גדולה במיוחד בהשוואה ל-2019 הם ענף המידע והתקשורת וענף הבריאות. גידול התעסוקה בראשון הוא תוצאה ישירה של הצלחת שירותי ההיי-טק בשנים אלו, אשר משכה אליהם עובדים נוספים תוך עלייה של שכרם (לוח ב'-5). מאחר ששירותי ההיי-טק מאופיינים בעובדים בעלי רמות מיומנות גבוהות מאוד, ובאלה שורר מחסור יחסי, נמצאו בענף גם משרות פנויות רבות, מצב שהיה אופייני גם לשנים שלפני המשבר. לעומת זאת בענף הבריאות חלק מרכזי מגידול מספרם של המועסקים הוא תוספת עובדים שנדרשו כדי לתחזק את מערך הטיפול בקורונה (בדיקות, תגבור שירותי רפואה בקהילה ובבתי החולים), ביקוש שהוא ככל הנראה זמני ויצטמצם עם שוך צורכי הקורונה. גידול בתעסוקה במגזר הבריאות, שנדרש מפאת צורכי הרפואה וההתמודדות עם הקורונה, היה מרוכז בעובדים ברמות שכר נמוכות ביחס לוותיקים יותר בענף, מה שהתבטא בירידת השכר הממוצע בו. יש לשער שבימים כתיקונם חלק מהעובדים שהצטרפו לענף היו עובדים בענפים אחרים (כגון שירותי אירוח ואוכל, בנייה וכו'). לאורך השנה החלו הביקושים להתאושש גם בענפי הקירבה, וחייבו גיוס עובדים מחדש. עקב שאיבת עובדים לענפים שהתרחבו שררה בחלק מענפי הקירבה גם בתום השנה תת-תעסוקה ביחס ל-2019, ומשרות רבות נותרו פנויות. אזור 9 מצביע על כך שבעוד מספר המשרות המאוישות במגזר הפרטי היה, גם בסוף השנה, במרחק לא מבוטל של 80 אלף משרות מהמגמה שהיתה טרם המשבר, הביקוש הכללי לעובדים במגזר הפרטי (הכולל את משרות מאוישות ושאינן מאוישות) כמעט והדביק את המגמה (מרחק של 30 אלף משרות בלבד). ראוי לציין שבחלק מהענפים, כדוגמת ענף האירוח והאוכל, שחלק ניכר מעובדיהם הם צעירים המחפשים עבודה זמנית גמישה יחסית, הביקוש לא חזר לרמה ששררה לפני המשבר – במיוחד בגלל העדר התיירות הנכנסת. אולם תת-הביקוש בו היה ככל הנראה נמוך מעודף הביקוש בענפים שהתרחבו, וכך נוצר מחסור מצרפי בעובדים, שהתבטא בשיעור הכללי של המשרות הפנויות, אשר עמד השנה על שיא של 4.4% מהמועסקים, לעומת 3.4% טרם הקורונה.

בכל תקופת משבר הקורונה ב-2020–2021 שיעור הפגיעה בתעסוקה היה גבוה משמעותית משיעור הפגיעה בתוצר (אזור ב'-1) – דבר המבטא גידול של פריון העבודה הממוצע במשק. בשנה הראשונה של משבר הקורונה ביטא גידול הפריון בראש ובראשונה השפעת הרכב, כי ענפי הקירבה אשר נפגעו במיוחד (בתוצר ובתעסוקה) ממגבלות הקורונה ומהסגרים היו מאופיינים בעובדים שפריון העבודה שלהם ושכרם נמוכים והם הוצאו זמנית משוק העבודה. השפעת ההרכב פחתה בשנת 2021 עם החזרה לרמות תעסוקה גבוהות וניתן לשער שחלק מעליות הפריון נבעה מהתאמות שביצעו עובדים ומעסיקים לשם התמודדות עם הקורונה – בהן עבודה מהבית, פגישות ולימודים מרחוק, הרחבת הדיגיטליזציה של מערכות ממשלתיות שונות ואף של חלק מהמגזר העסקי – ואלה הגבירו את יעילות העבודה. (ראו תיבה א'1- בפרק א' של דוח זה)

¹¹ בחודש יוני לצעירים עד גיל 45, ובחודש אוקטובר למבוגרים מגיל 45.

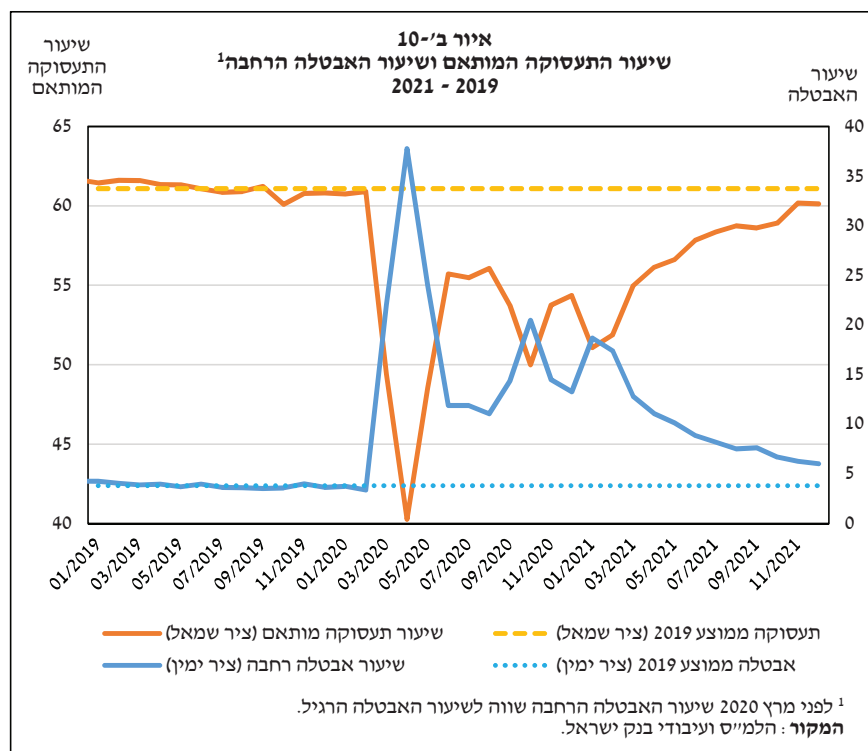

לא ניכרו השנה לחצי שכר במשק.

חרף היווצרות המחסור בעובדים בסוף השנה, העלייה באינפלציה והעליה בפריון העבודה, לא ניכרו השנה לחצי שכר במשק. השכר הממוצע, בניכוי השפעות הרכב, עלה בקצב של 4.4% בשנים 2020–2021, בדומה לקצב גידולו לפני המשבר. להסבר על הנחיצות הייחודית של הסתכלות על שכר בניכוי השפעות ההרכב ודיון בהתפתחותו לאורך כל המשבר ראו תיבה ב'-2. כך נסיקת הפריון לצד העלייה המתונה של השכר הביאה לירידה של שיעור התמורה לעבודה (מתוך התוצר) ל-53.9%, לעומת 55.1% טרם המשבר (לוח ב'-8). מצב זה יכול לבטא מספר גורמים: קשיחות מסוימת של השכר, שתבוא לידי ביטוי בהמשך, אם המחסור ואי-החזרה המלאה לשיווי משקל בשוק העבודה יתמידו; או תגמול באמצעים לא-כספיים כגון מתן אפשרות לעבודה מרחוק. קשה, לעת עתה, לקבוע את משקלו של כל גורם.

ההתאוששות החזקה של מדדי התעסוקה לצד גידול הפריון הפחיתו מאוד את החששות שהיו מהיווצרות צלקות (scarring) בשוק העבודה, כלומר חששות מהפיכת הפגיעה הזמנית, תוצאת המשבר, לפגיעה ארוכת טווח בתעסוקה ובהכנסות העובדים. חששות אלו התעוררו בשנה הראשונה של משבר הקורונה (מרץ 2020 עד פברואר 2021) בגלל הוצאתם של מאות אלפי עובדים מתעסוקה סדירה לחודשים רבים. ביוני 2020, כחודש אחרי סיום הסגר הראשון, הייתה תת-תעסוקה של כ-350 אלף איש ואישה, ונתון זה נותר גבוה מאוד עד אמצע 2021. זאת ועוד, הימשכות תופעה זו לאורך שנה ויותר נחזתה כמאיימת בפגיעה ארוכת טווח ביכולתם של האנשים שאיבדו את מקום עבודתם, ובפרט מבוגרים, לחזור לשוק העבודה ובשחיקת ההון האנושי שהשוהים בחל"ת צברו בשנות עבודתם. אף על פי כן, בדיעבד נראה שלא נוצרו צלקות מקרו-כלכליות משמעותיות בשוק העבודה. (ראו פרק ה' בדוח זה). זאת, בין היתר, בזכות המדיניות שהופעלה במהלך המשבר לשימור הקשר של מועסקים בחל"ת עם מעסיקיהם, תמיכה בעסקים ומניעת קריסתם והחזרת המשק למסלול פעילות פתוח ככל שניתן עם הפריסה הרחבה של החיסונים.

היו חששות שהפגיעה החמורה בתעסוקה בשנה הראשונה של משבר הקורונה תותיר צלקות בשוק העבודה. בדיעבד נראה שחששות אלה התבדו.

לוח ב'-9 - הנתונים העיקריים על שוק העבודה, 1995 עד 2021

(שיעורי השינוי השנתיים באחוזים)

שינוי שנתי ממוצע בין 2021 ל-2019	2021	2020	2019	2018	2017	עד 1995 עד 2016	
1.9	1.8	1.9	2.1	2.0	1.9	2.2	האוכלוסייה בגיל 15+
	61.8	61.8	63.5	63.9	64.0		שיעור ההשתתפות בכוח העבודה בגילי 15+ (רמה)
	58.7	59.1	61.1	61.4	61.3		שיעור התעסוקה בגילי 15+ (רמה)
	5.0	4.4	3.8	4.0	4.2		שיעור האבטלה בגילי 15+ (רמה)
	4.6	2.4	3.5	3.7	3.8		שיעור המשרות הפנויות (רמה)
-0.2	1.4	-1.9	1.7	1.7	2.4	2.7	המועסקים (כולל לא-ישראלים)
-1.2	1.4	-3.8	1.5	0.8	2.2	2.6	מזה: המועסקים במגזר העסקי
1.7	1.6	1.9	2.0	3.5	2.8	2.9	המועסקים בשירותים הציבוריים
-0.7	7.1	-7.9	0.9	1.3	2.2	2.8	סך שעות העבודה (כולל לא-ישראלים)
-1.4	7.4	-9.4	1.1	0.8	2.0	2.6	מזה: סך שעות העבודה במגזר העסקי
1.5	6.2	-3.0	0.4	2.9	2.8	3.2	סך שעות העבודה בשירותים הציבוריים
	36.1	34.2	36.4	36.7	36.9	36.7	השעות למועסק (כולל לא-ישראלים, רמה)
	42.1	39.7	42.2	42.4	42.4	42.1	מזה: השעות למועסק במגזר העסקי (רמה)
	25.1	24.0	25.2	25.6	25.7	24.9	השעות למועסק בשירותים הציבוריים (רמה)
-1.7	7.4	-10.0	2.0	2.5	3.3	2.8	משרות השכיר
-3.9	8.1	-14.6	1.4	2.1	3.0	2.6	מזה: המשרות במגזר העסקי
2.7	6.3	-0.8	3.2	3.4	3.8	3.1	המשרות בשירותים הציבוריים
4.4	2.3	6.5	2.9	3.5	3.0	¹ 3.8	השכר הנומינלי למשרת שכיר
4.0	0.5	7.5	2.0	2.7	2.8	1.0	השכר הריאלי למשרת שכיר

¹ בשנים 1995-1999 השכר הנומינלי הושפע מאינפלציה גבוהה ואילו מ-2000 השכר הנומינלי עולה בקצב שנתי ממוצע של 2.5%.

המקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה ועיבודי בנק ישראל.

תיבה ב'-2: התפתחות השכר הממוצע במשק בשנים 2020–2021

נתון השכר הממוצע למשרת שכיר בשנתיים האחרונות היה תנודתי מאוד – עלה בשלושת הסגרים (בסגר הראשון בחדות) וירד אחריהם – אך נותר לאורך כל התקופה גבוה במידה ניכרת מאשר ב-2019. המגבלות הרבות שהוטלו על הפעילות בשנת הקורונה הראשונה, ובמיוחד בתקופת הסגרים, הביאו לירידה גדולה בתעסוקה, בעיקר דרך הוצאת מאות אלפי עובדים לחל"ת. הירידה בתעסוקה התרכזה במיוחד בענפים המאופיינים בפעילות בקירבה פיזית בין אנשים ו/או בחללים סגורים (בפרט בענפי האירוח התרבות, המסחר), שבהם השכר הממוצע נמוך. כיוון שנתון השכר קיים רק לגבי אנשים שעבדו בפועל, היציאה-מתעסוקה של עובדים רבים ששכרם הממוצע היה נמוך הביאה לעליית השכר הממוצע במשק, בהשפעת הרכב המשרות שנותרו בשוק העבודה. לכן מעקב אחר השינויים בשכר הממוצע ב-2020–2021 אינו מייצג נאמנה את התפתחות השכר של העובדים שנותרו פעילים בזמן המשבר.

לשכר הממוצע המדווח על ידי הלמ"ס באופן רשמי מספר השפעות מוסדיות על המשק: ישנם תקנות וכללים הקשורים ישירות לרמת השכר הממוצע או אף מוצמדים לו, במיוחד בכל הקשור לדמי הביטוח הלאומי – למשל קביעת מדרגות דמי הביטוח הלאומי וקריטריונים למבחני הכנסה ולהענקת קצבאות שונות. כך, לדוגמה, חלק מהתוכניות לעידוד החזרה לעבודה בסוף שנת 2020 ותחילת 2021 הצמידו את גובה התמיכה הממשלתית לשכר הממוצע במשק. ואולם להבנת מצב שוק העבודה מבחינת זיהוי עודפי היצע או ביקוש לעובדים וזיהוי לחצי שכר, שעלולים לחולל לחצים אינפלציוניים, יש לבחון דווקא את התפתחותו של השכר במשרות שנותרו במשק, כלומר בניכוי השפעת ההרכב. הבנת שוק העבודה מזווית חשובה זו מסייעת לקובעי המדיניות בבואם לבחון את הצורך במתן תמיכות בעת משבר כלכלי כמשבר הקורונה או בבחירת מינון המדיניות האנטי-מחזורית. בתיבה זו נציג שני מדדי שכר מנוכי-הרכב (כמפורט להלן) ואת אופן חישובם.

א. ניכוי השפעת ההרכב באמצעות הנחה שהמובטלים "העודפים" היו ממשכים לעבוד

בשיטה זו אנו מחשבים את השכר הממוצע במשק במצב מדומה, שבו המובטלים הנוספים, אלה שמעבר למספר השגרתי¹, היו ממשיכים לעבוד בשכר שהיו מקבלים ערב המשבר, בשנת 2019. כך למעשה אנחנו "מבטלים" את השפעת ההרכב על ידי החזרה מדומה של העובדים בשכר נמוך לקבוצת העובדים.² יתרונה של שיטה זו שהיא זוקפת שכר רק עבור קבוצת המובטלים הנוספים, שהם מיעוט מכוח העבודה. (חוץ מאשר באפריל 2020 אלה היו עד 20% מהמועסקים במשק, וב-2021 שיעורם ירד אל מתחת ל-10%). חסרונה הוא בניסיון להתחקות אחר שינויי השכר במשרות שנותרו מאושרות באמצעות חישוב מצב היפותטי שבו אנשים אשר לא עבדו היו עובדים ומשתכרים כמו ב-2019. מגבלה נוספת היא שנתוני תת-התעסוקה הם בהגדרתם לא מנוכי-עונתיות, שכן תופעה זו לא התקיימה מספיק זמן כדי לאפשר ניכוי עונתיות אמין סטטיסטית, ואילו נתוני השכר הם מנוכי עונתיות.

ב. חישוב ישיר של השפעת ההרכב וניכוי מנתוני השכר

בשיטה זו מחשבים באופן ישיר את השפעת הרכב העובדים על השכר, ורק אחר כך מפחיתים את ההשפעה המחושבת מנתוני השכר הממוצע הרשמי. במילים אחרות: הפער בין השינוי בשכר הממוצע של שכירים שעבדו בחודש מסוים

¹ מספרם מחושב לפי מספר המועסקים (המותאם) הנוספים הדרושים כדי לחזור לשיעור התעסוקה ששרר לפני המשבר, ב-2019 – 61.1%.

² אופן החישוב הטכני: באמצעות נתונים מזווגים מסקר כוח האדם החודשי של הלמ"ס עם נתוני השכר ברמת הפרט מקובץ עובד-מעביד לשנת 2019 מחושב לכל חודש ב-2020–2021 השכר הממוצע שקיבלו בשנת 2019 פרטים אשר בחודש השוטף (ב-2020–2021) מזוהים כמובטלים (בהגדרה הרחבה). מכאן מתקבל השכר הממוצע שהמובטלים הנוספים היו צפויים לקבל אילו עבדו (שכרם ה"מדומה"). בשלב הבא מחשבים את השכר הממוצע במשק כממוצע משוקלל של השכר המדומה (אשר משקלו נקבע לפי היקף המובטלים הנוספים) ושל השכר הממוצע בפועל (שמסקלו לפי היקף משרות השכיר בפועל).

לשינוי בשכר של אותם שכירים לו שכרם היה נשאר דומה לזה שלפני המשבר מבטא רק את השפעת השינויים בשכר שאינם נובעים מהשינוי בתמהיל השכירים. את השפעת ההרכב מחשבים, כמו בשיטה א', באמצעות קובץ מזווג של סקר כוח האדם של הלמ"ס עם קובץ עובד-מעביד לשנת 2019. בכל חודש, מ-2018 עד 2021, מחשבים את השכר הממוצע של השכירים שנדגמו בסקר באמצעות השכר של הפרט בשנת 2019. ההתפתחות על פני זמן של שכר ממוצע זה, שהוא ברמת הפרט קבוע, אך הרכב הפרטים המועסקים משתנה מחודש לחודש, מבטאת את השפעת ההרכב על השכר. בשלב האחרון מחלקים את השכר הממוצע בפועל בהשפעת ההרכב שחושבה, וכך מקבלים מדד לשכר הממוצע בניכוי השפעת ההרכב. יתרונה של שיטה זו שהיא אומדת, אמנם בקירוב בלבד, את השינוי בשכרם של העובדים המתמידים, שאילו כל נתוני השכר ברמת הפרט היו חשופים בפנינו באופן שוטף היינו יכולים לחשב אותו. חסרונה של שיטה זו, שהיא מושתתת על הנחות לגבי כלל השכירים בסקר כוח האדם, ובפרט – שהשכירים אשר עליהם מדובר לא החליפו עיסוק מ-2019, כי אם לא כן שכרם מ-2019 כבר אינו מייצג את שכרם הפוטנציאלי. כמו בשיטה הקודמת יש כאן ערבוב מתחייב בין נתונים מנוכי עונתיות (השכר בפועל) לבין נתונים שאינם מנוכים, וכן ערבוב בין מקורות נתונים.

באיור 1 מוצג השכר הממוצע בפועל לצד השכר הממוצע בניכוי השפעת ההרכב בשתי השיטות האמורות. לכל סדרה מוצגת גם המגמה שלה לפני משבר הקורונה. (בהגדרה, לפני תקופת הקורונה השכר בניכוי ההרכב בשיטה הראשונה זהה לשכר הממוצע בפועל, כי לא היו אז מובטלים "נוספים"). נתייחס למספר הבחנות טכניות הניכרות באיורים: בשיטה ב' קצב עליית המגמה של השכר לפני המשבר גבוה מזה של השכר הרגיל שאינו מתוקן בגין השפעת ההרכב. זאת מפני שגם בזמני שגרה פועלת על השכר השפעת הרכב שלילית, כי מבוגרים בשכר גבוה פורשים, וצעירים נכנסים לשוק העבודה

בשכר נמוך יותר. ניתן גם לראות שבחודש אפריל 2020, ובמידה מסוימת בספטמבר 2020, השכר מנוכה ההרכב לפי שתי השיטות יורד ירידה חדה. זוהי תוצאה טכנית לחלוטין שאינה מטופלת במסגרת ניכויי השפעות ההרכב.³ מכאן אל התוצאות המהותיות: שני המדדים המנוכים מראים שכאשר מתחשבים בהרכבם של המועסקים שכר הממוצע עולה בקצב דומה למגמתו הרגילה לפני המשבר. משמע שבמהלך המשבר לא נוצרו לחצים להפחתת שכר חרף האבטלה הגבוהה, ובסוף 2021 לא ניכרו לחצים לעליות שכר מיוחדות חרף חזרת התעסוקה לרמה הקרובה לזו של טרם המשבר. תוצאות החישובים בשתי השיטות גם מעידות שהשפעת ההרכב פחתה מאוד במחצית השנייה של 2021, שכן השכר הממוצע בפועל מתקרב אל השכר המנוכה. השיטות שתוארו אינן מושלמות, אך בזכות התלכדות תוצאותיהן למסר אחד יש בהן כדי לסייע בהבנת מצבו של שוק העבודה והתפתחותו. לוח ב'5-ב בגוף הפרק מציג את המדד השני לענפים השונים במשק. ניתן לראות גם שם את ההבדלים בין מדד השכר הממוצע הרגיל לבין המדד בניכוי ההרכב. הלוח גם מבהיר שהמדד נועד ורלוונטי במיוחד להבנת השכר בענפים שבהם היקף התעסוקה נותר נמוך.

³ היא נובעת מהעובדה שהסגרים אשר בעקבותיהם עובדים הוצאו לחל"ת הוטלו רק באמצע החודשים (מרץ, ספטמבר), כך שעובדים רבים עבדו בתחילתם. התוצאה היא שבמהלך החודש כולו נרשמו משרות רבות יותר משמתבטא בתשלומי השכר (אשר חלקם הופסקו באמצע החודש, בגין החל"ת) – לכן השכר הממוצע המחושב יורד מאוד. כאמור, השיטות המוצגות אינן מכמותות השפעה טכנית וזמנית זו.

4. החיסכון, ההשקעה והחשבון השוטף

שיעור החיסכון הפרטי הגולמי מההכנסה הפרטית הפנויה מכל המקורות ירד במחצית הראשונה של 2021 ל-38.6% (לעומת 41.5% ב-2020), אך הוא עדיין גבוה מאוד היסטורית (איור ב'11). ההכנסה הפרטית הגולמית הפנויה מכל המקורות עלתה ב-2021 ב-3.6%. השילוב של עלייה משמעותית בהכנסה הפנויה ושיעור חיסכון גבוה מתוך אותה הכנסה מבהיר שלציבור הישראלי יש משאבים לצרוך מהם יותר, אבל או אינו מעוניין בכך ו/או הוגבל בצריכתם. יתירה מזו, חלק ניכר מעליית ההכנסה הפנויה נבע ממענקים ותשלומי העברה ממשלתיים לפרטים בעלי הכנסות נמוכות, שנטייתם השולית לצרוך (לפי התיאוריה הכלכלית) גבוהה. אף על פי כן החיסכון עלה ונותר גבוה ביחס למגמה ארוכת הטווח של ההכנסה הפנויה ושיעור החיסכון. החיסכון הפרטי העודף המצטבר בשנים 2020–2021 היה 188 מיליארד ש"ח (שהם 12.9 אחוזי תוצר של 2021), גבוה מהירידה בצריכה הפרטית¹².

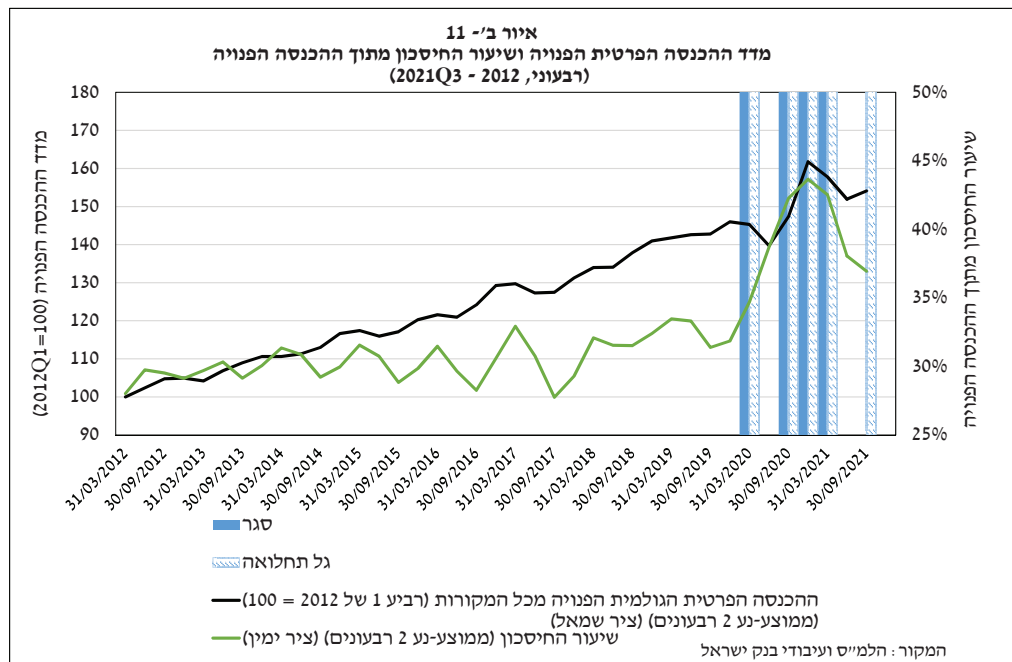
לחיסכון הגבוה כמה סיבות אפשריות – 1. חיסכון מניעתי (ירידת ביקושים) בשל אי-וודאות לגבי המשך משבר הקורונה (התחלואה ו/או הפגיעה הכלכלית); 2. חיסכון כפוי, דהיינו צמצום ההיצע בשל מגבלות הקורונה (במיוחד בתחילת 2021, בזמן הסגר השלישי); 3. חיסכון מתוך

על רקע גידול ההכנסה הפנויה בעת משבר הקורונה גדל מאוד החיסכון הפרטי, וזאת מעבר לירידה בצריכה הפרטית.

¹² החיסכון הפרטי הסתכם ב-2020–2021 ב-950 מיליארד ש"ח. אילו ההכנסה הפנויה ושיעור החיסכון היו ממושימים לגדול לפי מגמותיהם שלהם גם ב-2020–2021 החיסכון הפרטי ב-2020–2021 היה 762 מיליארד ש"ח.

נראה שהחיסכון הכפוי
נותר גורם משמעותי
לחיסכון ב-2021.

חששות לעליית מסים בעתיד לנוכח ההוצאות הגבוהות של הממשלה להתמודדות עם משבר הקורונה (תגובה ריקרדיאנית)¹³. שלוש הסיבות הללו איבדו מתוקפן ב-2021: אי-הוודאות לגבי המשך התחלואה פחתה עם כניסת החיסונים והאפקטיביות שלהם (אף כי לא ברור איך השפיע הגל החמישי, גל ה"אומיקרון" על תחושה זו), אי-הוודאות לגבי פגיעה כלכלית מהמשבר פחתה, הזדמנויות הצריכה גדלו עם סיום הסגר השלישי ותחילת ההתאוששות, ופחתה הציפייה שהממשלה החדשה תעלה מסים בשלב היציאה ממשבר הקורונה; זאת לאור הצהרותיה על אי-העלאת מסים בשלב זה ופרסום הצעת התקציב, שכללה העלאות מסים מעטות יחסית, ועודפים גדולים של הכנסות ממסים ב-2021, אשר צמצמו מאוד את הגירעון ביחס לתחזיות, ואף הביאו לירידה של יחס החוב לתוצר ב-2021. ב-2021 ירד שיעור החיסכון משיאו ב-2020, אך נותר גבוה מהטווח ההיסטורי שלו. העובדה שהצריכה הפרטית ב-2021 הייתה נמוכה בענפים שהיו מוגבלים לפחות במידת מה, כגון שירותי אירוח ואוכל ושירותי תחבורה (בעיקר טיסות לחו"ל), תומכת בתזה שחלק ניכר מהחיסכון ב-2020–2021 היה חיסכון כפוי. סביר שלחיסכון גבוה עדיין תורמות מגבלות מסוימות בהזדמנויות הצריכה, המתבטאות בחיסכון כפוי (בעיקר מגבלות על נסיעה לחו"ל ועל השתתפות באירועים גדולים) ואולי חששות מהמשך המשבר.

¹³ John J. Seater "Ricardian equivalence." *Journal of Economic Literature* 31, no. 1 (1993): 142–190

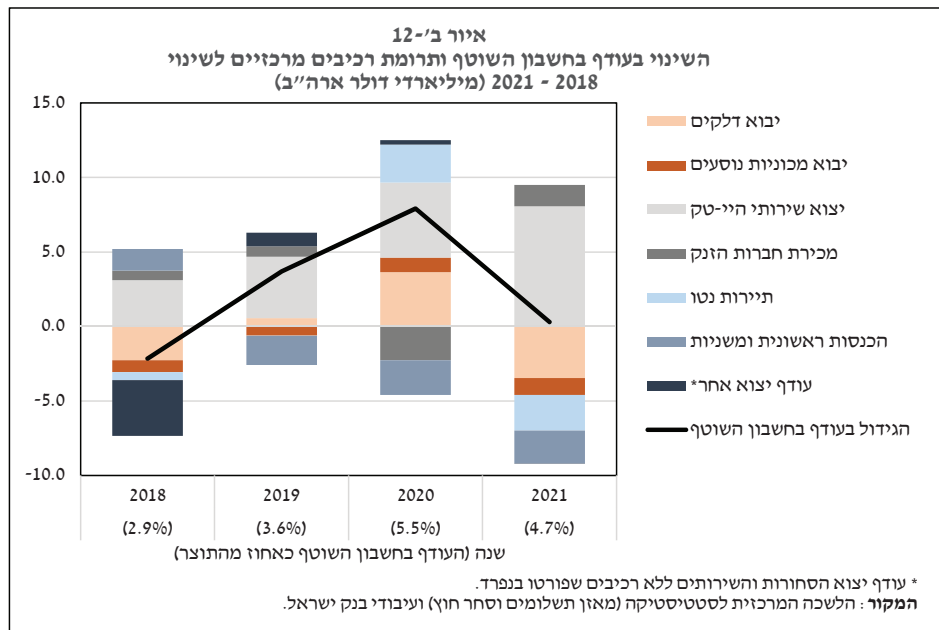
א. החשבון השוטף של מאזן התשלומים

העודף בחשבון השוטף הסתכם בשנת 2021 ב-22.5 מיליארד דולרים – 0.3 מיליארד יותר מאשר ב-2020 ו-8.2 מיליארד יותר מאשר ב-2019 (איור ב'-12 ולוח ב'-10). עלייתו נבעה מגידול חזק בייצוא שירותי היי-טק וייצוא חברות הזנק, כאשר מספר התפתחויות מיתנו את עלייה זו – עליית מחיר הנפט, ההיפוך-בחזרה של מאזן התיירות נטו והתחדשות העלייה של יבוא כלי רכב. ההוצאה על יבוא חומרי אנרגיה עלתה ב-2021 ב-3.5 מיליארד דולרים. רוב רובה של עלייה זו (3.2 מיליארד דולרים) הוא תוצאה של עליית מחירי הנפט במהלך השנה יחד עם עלייה קטנה של הנסועה. במקביל שב ועלה גם היקף היבוא של מכוניות נוסעים, ב-1.1 מיליארד דולרים, ובמידה פחותה – יבוא הרכבים המסחריים. העלייה התלולה של יבוא המוצרים יחד עם העלייה העולמית של מחירי ההובלה העלו את יבוא שירותי התחבורה (ללא דמי נסיעה) ב-2.4 מיליארד דולרים ביחס לתקופה המקבילה ב-2019 וב-2.8 מיליארד דולרים ביחס ל-2020. באותה תקופה עלה יצוא שירותי התחבורה (ללא דמי נסיעה) ב-6.6 מיליארד דולרים לעומת 2019 וב-5.9 מיליארד דולרים ביחס ל-2020. השפעות אלו העלו את העודף בחשבון השוטף ב-2021 בכ-3.1 מיליארד דולרים. הקלת מגבלות הקורונה החל מסוף הסגר השלישי אפשרה לישראלים לחזור ולצאת לחו"ל, והביאה להכפלת יבוא שירותי התיירות של ישראל ביחס ל-2020, אך רמתו ב-2021 הייתה רק כ-40% מרמתו לפני משבר הקורונה. לעומת זאת התיירות הנכנסת הוסיפה ופחתה ב-2021. השילוב של שתי ההתפתחויות הקטין את העודף בחשבון השוטף ב-2.4 מיליארד דולרים. שיעור החיסכון המקומי הגבוה והמתמשך יחד עם העודף המתמשך ביצוא נטו והשקעה מקומית שאינה גדלה באותו קצב כמו גידול החיסכון מפעילים לחצים מתמשכים לייסוף ריאלי של השקל. לחץ זה הואט בעקבות רכישות מטבע החוץ של בנק ישראל, הפועלות נגד זרם זה.

העודף בחשבון השוטף היה גבוה הרבה יותר מאשר ב-2019, במידה רבה בזכות גידולו של יצוא ההיי-טק.

עליית מחירי הדלק והתחדשות העלייה של יבוא כלי הרכב מיתנו את עליית העודף בחשבון השוטף.

החיסכון הגבוה והעודף ביצוא נטו לוחצים לייסוף ריאלי של השקל. רכישות המט"ח של בנק ישראל פועלות נגד לחץ זה.

לוח ב'-10 - החיסכון, ההשקעה והחשבון השוטף, 1995 עד 2021

(באחוזים מההכנסה הלאומית)

2021	2020	2019	2018	2017	עד 1995 2016	
27.4	27.4	24.6	24.3	24.3	22.2	החיסכון הלאומי הגולמי
-2.1	-7.4	-1.3	-0.9	1.1	-1.3	מזה: הציבורי
29.5	34.8	25.8	25.2	23.2	23.5	הפרטי
22.7	21.9	21.0	21.5	20.8	21.2	ההשקעה הגולמית
14.8	14.4	14.2	14.5	13.4	14.5	מזה: בענפי המשק
4.0	4.7	3.8	3.9	3.8	3.9	מזה: השקעות הממשלה הרחבה ¹
6.3	5.9	6.3	6.4	6.6	5.9	בדירור
1.7	1.6	0.5	0.6	0.8	0.8	במלאי
4.7	5.4	3.6	2.8	3.5	1.0	החשבון השוטף נטו
4.4	4.6	2.2	0.8	1.9	-0.9	מזה: מאזן הסחורות והשירותים
-1.5	-1.0	-0.6	-0.1	-0.5	-2.4	חשבון ההכנסות נטו
1.6	1.5	1.7	1.8	2.0	3.5	ההעברות השוטפות נטו
1.6	2.2	3.7	-3.3	-1.5	0.2	תנאי הסחר ²
-3.8	-3.1	-2.5	2.1	-4.4	-0.1 ⁴	שער החליפין הריאלי האפקטיבי ^{2,3}

¹ כולל מענקי השקעה.

² שיעורי השינוי השנתי באחוזים.

³ עלייה פירושה פחות.

⁴ הנתון מתייחס לשנים 1999--2016.

המקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה ועיבודי בנק ישראל.

